

Perioodika

WALGE RAAMAT

Et. R. Kreutzwald nim.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

№ 2

Perioodika

WALGE RAAMAT

N° 2 AJAKIRI NÄITELAWA TEGELASTELE
JA NÄITEMÄNGUST OSAWÕTJATELE

Fr. B. Kreutzwaldi elm.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

~~PE 7280~~

WASTUTAW TOIMETAJA JA
WÄLJAANDJA K. JUNGHOLZ

„Ühiselu“ trükk, Tallinnas.

Painaja. Muusikata hinge helid.

Ussid, ussid, soo ja raba — miks teid loodud, miks teid!?!...

*

Ussi piste karjatama paneb hinge valu pärast,
Wirgutab mind noorus unistustest appi hüüdma — tõde...
hüüdma appi ussi kihwtist puutumata puhtaid meeli,
hüüdma appi varjumõisteid — näitma teed mul udu võimust,
hüüdma appi tõepüüdeid — päästma välja sumbund aurust...
hüüdma appi tõeilu — ergutama hinge puhtust...

Ussi kihwti uimastustest — selgitab mind hinge puhtus —

Kihutab mind noorus unistustest taga otsma — tõde...

Ussi kihwti uimastusest — selgitab mind hinge puhtus
hinge puhtus, mis on saanud, esipõlwi hingi ilus.

Uimastusest selgides nüüd tunnen otsatumat piina,
kihwti piina, mis on seitsme patu õhutusel kantud
walemeestest, inimeste hingedesse häwituseks,
tõeilu tunde wastu, tõepüüde hukatuseks.

Ussi kihwti uimastusest äratab mind hinge puhtus —
Hinge puhtus, mis on saanud — esipõlwi hingi ilus.

*

Ussid, ussid, soo ja raba — miks teid loodud, miks teid!?!...

*

Hinge puhtus igawene, selgitab mul tõeilu...

tõde ise, nägemata, meeltest loodud warjukogu.

Tõeilu selgitusel, tõepüüde juhatusel —

omab hing mul uuest jõudu, wabastab mind kihwti piinast.

Tõeilu selgitusel, tõepüüde juhatusel —

leian üles ussi pesad, inimestes mädamülkad.

Meeltes heljub tõeilu — tõde ise nägemata

mõtte wari — meeltest loodud aateline warjukogu...

Nüüd ma näen sala võimu, tõe wastast musta walet,

libel keelel walmistamas wiletsatel meelitusi,

wäetikestel sünnitamas tabamata takistusi —

seitset pattu sobitamas, pettepilta usklikutel.

Hinge puhtus igawene, awatelle tõeilu —

Wõtma usselt usse meeie, wõtma usselt usse keele...

*

Ussid, ussid, soo ja raba, miks teid loodud, miks teid!?!...

Walge raamat. Wormel ja programm.

I.

Inimlus on loodusest loobumine.

Inimese ülem siht ühiselus on: inimlus. Kardetawamaks waenlaseks on algusest peale olnud inimlusele inimese moodne ebajumal — loodus. Kunst on looduse wõimsam wastane — ta häwitab toorust.

Inimese ülem siht ühiselus olgu: inimlus. Looduse wõimsam wastane kunst häwitab toorust — äratab wäärtuslikuma elu ja ilo tundeid.

Kunst sünnib silmapilkudel, kus loodus loobub. — Inimlus on loodusest loobumine.

II.

Eitada: wabadust, ühtlust, wendlust.

Jaatada: wabatahtlust, õiglust, inimlust.

Ilmawaated. Demokriti ilmawaate põhijooned.

I.

Ei millestki ei saa midagi; mida, mis on, ei wõi häwineda. Kõik muutus on ainult osade ühendus ning lahtus.

II.

Midagi ei sünni juhtumisi, waid kõik ühest põhjusest ning paratamata.

III.

Mitte midagi pole olemas, peale atoomide ja tühja ruumi, kõik muu on arwamine.

IV.

Atoomide arw on otsatu, ja otsatu mitmekesine on nende worm. Igaweses kukkumisliikumises läbi otsatu ruumi, pörkawad suuremad, mis rutem kukuwad, wäiksemate peale; selle läbi tekkinud kõrwale liikumised ja keerud on ilma kujunemise algus. Otsatud ilmad kujunewad ning häwinewad jälle teineteise kõrwal kui ka teineteise järel.

V.

Kõigi asjade mitmekesidus tuleb nende atoomide arwu, suuruse, kuju ja korra mitmekesidusest; kvaliteetlist mitmekesidust atoomide wahel ei ole. Atoomidel pole mitte „seesmisi seisukordi“; nad mõjuwad teineteise peale ainult rõhu ja tõuke läbi.

VI.

Hing seisab koos peeneist, siledaist ja ümmargusist atoomidest, samasugusist kui tuli. Need atoomid on kõige liikuwamad ja nende liikumise läbi, mis kogu kehast läbi tungib, tulewad eluawaldused ilmsile.

Sotsiaal-ewolutsionistlised waated.

E. Reichi järele.

Indiividualistlikult mõelduna on wabadus küll kõige ülem hea, sotsiaalselt wõiks aga tõkestamata wabadus iga indiividualset tegewust kõige raskemalt kahjustada. Absoluutse wabaduse nõue on puht eitaw, püütakse iga sunduse kaotamist ja seatakse wiimase asemele tema wastand. Kuid alles wabaduse tarwitamine annab sellele sotsiaalse wäärtuse wõi mitte-wäärtuse. Hegel tundis juba kolme edenemise walla kolme staadiumi ideed. Olew lööb ümber olematuks, siis aga areneb uus, kõrgem sündimine. Nõnda lööb sunduse olemine, wäljakannatamatuks saanuna, tema mitte-olemiseks ümber, millele peab järgnema üksiku täielise wabaduse kõrgem staadium wabast otsusest sundimatust tötundest woolaw indiividuali wabatahtlik allaheit ja andumine wabalt soowitud kogukonna sihtidele. Wara surnud Inglise seltskonna-uuendaja Arnold Toynbee järele oleks selle ümberkujutuse formel: Seotud olekust wabaduse läbi wabatahtlusele.

Kõigi inimeste ühtluse nõude kuulutasid wälja esmalt suured usurajad Buddha ja Kristus. Iga suremata hing olla jumala kingitusena juba ühewäärtusline. Ewolutsionistliselt waatekohalt pole ühtlus mitte üksikute ühewäärtuslikkuse põhimõttena mõistetaw, waid kui iga üksiku ühesugune õigus oma wõimiste arendamisele pääsmiseks. Wälistest takistustest wabanenud ande proowimine teeb siis alles ilmsiks wõimise tugewad wariatsioonid, mis tõsise lahkwaärtuslikkuse selgelt esile toowad. Positiivne tublimate, sündsamate wäljawalik ilmutab end pea-ülesandena inimkonna tüüpuse tõstmises, seal kõrwal negatiivne wäljawalik, wõimetute, pahemate, kehaliselt ning kõlbliselt kõige sündmatute ettewaatlilikult wäljakitkuw kõrwaldamine nende sigiwuse takistuse läbi. Ühtlus on rahu ja seisaku põhimõte, ühtlusetus aga liikuwuse, kõrgemale kujunemise põhimõte. Mitte mehaanilik ühtlus, waid hoolsasti kaaluw õiglus olgu siht. Eraomanduse kaotust walmistuwahendite kohta wõib õiguse nõudena sama mõjuwalt esile tuua. Kommunismi põhimõtteks wõib ühtlus olla, sotsialismi põhimõte saab õiglus olema. Tema formel poleks mitte „Igale sama“ ega „Igale oma“, waid „Igale kohane tema wäärtuse järele ühiskonnale“.

Kõige lühemalt saawad need aforistlised tähendused wendusega walmis, see on formel, mis juba oma kitsendusega ühe sugu peale tagurlisena näib ning mõlemat sugu sisaldawa sõnaga õde-wendus wahetatud peaks saama. Kuid paremini peegeldub waim, milles inimeste wahakordi üksteise wahel tuleks korraldada, koguwas ütluses inimlikkus. Inimlik ei tähenda meil ei egoismi ega altruismi, waid mutualismi, wastastikku mõnistus ja kohane hoolimine ühtlasi.

Indiividualistliste ja eudemonistliste inimeseõiguste „Wabadus, ühtlus, wendus“ asemel peaksid sotsiaalsed ja ewolutsionistlised

inimesekohused „wabatahtlus, õiglus, inimlus“ etteotsa astuma. Inimkonna algline, loomulik seisukord on mitte-ühtlus kõige ulatavamalt laadi, ülekoos kõigi wastu, kes mitte oma wäikese sugukonna wõi parwkonna sekka ei kuulu, mitte waba ja mitte wabatahtlik rippuwus metslasele üliwõimsatest toorestest loodusejõududest. Elu kehwas ja kindlusetus, hirm tõeliste ja ettekujutatud wõimude eest, nälginine ja kannatamine on inimese „loomulik“ osa. Wabanemine loomulikult antud tingimistest, nende ümberkujutus sihiteadwa töö läbi on elu karakteri ja elatawa maakera nägu otsustawalt muutnud. Peaaegu iga edu tähendas senini loodusest eemale minekut. Sagedasti on tõsine, kaine tsiwilisatsioon karmilt ja külmalt häwitanud loodusega seemise koosseisu wäärutlisi warasid, enamasti siiski, et wäärtuslisemaid nende asemele panna. Luulelikum wõib algseisukord paista, proosalikum pärsine elu arenemine, kuid on ka sügaw, sisestatud luule tööstuslises, teaduslises ja põllumajanduslises töös, ja üsna kahtlane proosa metsiku küti, sõja- wõi kalamehe tegewuses. Tänini saawutatud inimliku edu staadiumi ei tule aga mitte pealiskaudse spiißeri laisk-rahulise optimismiga pidustada. Kõik tehnika edu, kõik waba mõtte saawutused, kõik loodusteadliselt põhjendatud looduse üle walitsemise wõidud ei tähenda mitte wiimast, nagu tsiwilisatsioon isegi ainult tarwilik ülemineku staadium olla wõib, mitte aga rahuldaw ülem siht. Looduse-tingitusest tuleme, wabastawa tsiwilisatsiooni läbi sammume, täiusele wiiwa kultuuri poole püüame meie. Loodusmääruslik ajajärk on möödas, tsiwilisatsiooni aeg käes, kultuuri tulewik läheneb pikkamisi. Aastasajad wõiwad weel mööda minna, kuni üle läwe on astunud, aga nüüd juba hakkab meie tsiwilisatsioonis uus kultuur walmima. Mõlemad wastandid peawad kõrgemas kolmandas ühinema, milles nad oma ühekülgsuses kaowad. Mitte wastandite looduse ja tsiwilisatsiooni wahe peal, waid mõlema üle asub kultuur. Oli loodusline seisukord sotsiaalsele ühelaadsusele ligem, toonitab tsiwilisatsioon individuaalset isetahtlust, siis peab kultuur sotsiaalset paljuwärlust looma. Elu rikastus ja kõrgendus wõimises ja wõidus: see on kultuuritöö siht; mitte tööta mõnusus, mitte kartlik tõttamine õnne järele, waid wabatahtlik, rõõmlik kõigi wõimiste teole panek üldluse heaks. Meie peame elu süwendama, et tüüpust inimele kõrgendada. Tulewiku teed ei ole ette öeldawad, enam kui aimusi ei wõi wäike kirjatöö awaldada. Wast tõlgitseb siiski lühike lõpufornel ühist tunnet püütawast: Loodusest tsiwilisatsiooni läbi kultuurile.

Kunstide riiklik edendamine. Friedebert Tuglas.

Järgnew esitus ilmus alguses ühes poliitilises päewalehes. Olen aga rõõmus, et omi ettepanekuid nüüd näitekunstile pühen-datud ajakirja weergudel wõin korrata.

Eesti kunstielus wõiwad mitmesugused lahkumineku walitseda, wõib walitseda wõistlus üksikute kunstiharude ja üksikute woolude wahel, kuid ühes asjas on kõigil kunstiharrastajail tarwis kokku hoida: nimelt ühise wäeliini loomises selles sõjas, mida peame oma waimlise ja ainelise orjapõlwe wastu.

Seni toetas Eesti kunste nii hästi wõi halwasti kui oskas see ebamäärane peremees, keda nimetatakse seltskonnaks. Selle heategija wastu on kunstiedustajad kogu meie kultuurielu kestes lugematuid selgitussõdu pidanud. Siit peale langeb suur osa toetus-tööst riigi kui seltskonna ja rahwa organiseeritud tahteawalduse kanda. Kuid peremehe wahetusega ei wõi weel kunsti ja ta toetajate wahekord põhjalikult muutuda.

Ma ei taha muidugi miskisuguseid etteheiteid teha meie walitsusele, enne weel kui ta mahti on saanud oma seisukohta kunstide wastu awaldadagi. Kuid kogemused on alati näidanud, et riigimeestel kõige muu wastu rohkem huwitust ja heldet kätt leidub kui kunsti wastu, mis neile näib ikka olewat miski üleliigne ja teise järgu tähtsusega uhkusasi. Ei ole põhjust kujutella, et ka tulewiku Eestis seisukord ses asjas palju parem wõiks olla.

Sellepärast on tarwis kunstipropagandat jätkata, kunstide waja-dust nii suurtele hulkadele kui nende juhtidele järelejätmata meele tuletada ja oma poolt kunstide tegeliseks toetamiseks ettepanekuid teha.

Ja siin ühinewad kõigi kunstiharude huwid. Siin ei wõi olla miskisugust wõistlust ega wastolusid. Näitlejad peawad teadma, et kui kirjanduse waja-dusest täiele teadwusele tullakse, see siis ka nende kunsti hindamisse kaudselt peab mõjuma. Ja maalijaile ei tohi olla saladuseks, et näit. muusika harrastuse lagunemine laiadesse hulkadesse üleüldse kunstimaitse kaswamist tähendab ning sellepärast ka neile on soowitaw. Kõik üheskoos peawad aga mõistma, et mida kõrgem on rahwa kunstitarwe, seda suurem ka aine-line kunstitoetus tema poolt, ühes sellega aga ka wõimalused kunsti loomiseks.

Meil on ühine asi ja meie peame ühiselt selle heaks töötama. Meil on ühine wõitluseliin ja meie peame seda koos kaitsema. Kõigil meil — nii neil, kes teewad oma tööd kirjutustoa waikusel, kui ka neil, kes loowad uusi maailmu rampiwalgusel, kuna all pimeduses waikib sajawäine publikum, waikib ja maitseb, aimamata seda igapäewast eluhooft, mis waritseb kõigi nende seljataga, kes on andunud ennastsalgawalt oma unistuse teenistusse.

1.

Kunstid ja kunstiloojad on praeguses ühiskonnas sarnases waeselapse seisukorras, et igakord, kui ühiskonnast rewolutsiooni laine läbi käib ja õiglasema korra lootus tärkab, kohe ka katseid tehtakse, kunstide ning kunstnikkude seisukorda uute õigluse põhjused järele parandada.

Seda püüdu wõis märgata Prantsusmaal iga rewolutsiooni puhul läbi kogu minewase aastasaja. Sellest annawad tunnistust ka rewolutsioonid Wene- ja Saksamaal.

Prantsusmaal on riigiwõim juba „haritud despootide“ ajast peale lähedas ühenduses olnud kunstide toetamise ja kaitsemisega. Praegu hoolitseb Prantsuse wabariigi walitsuses kujutawate kunstide eest haridusministeeriumi kunstiosakond laialise bürokraatlise masinawärgiga. Wenemaal räägiti ja kirjutati pärast rewolutsiooni palju kunstide ministeeriumist. Hilisemad sündmused lükkasid need kawatsused päwakorralt. Enamlaste ajal on Gorki juhatusel tänuwäärt tööd tehtud maailma kirjanduse tähtsamate teoste kõigelaialisema populariseerimise sihis riigi kulul. Teiselt poolt on aga kirjanduslikkude teoste natsionaliseerimise ja erakirjastuse häwimise kaudu kirjanikud wiletsamasse seisukorda wisatud kui kunagi warem. Ajalehed on teatanud, et rewolutsioonilisel Saksamaalgi hariduse ja kunstide ühine ministeerium on asutatud, mille tegewusest aga lähemad teated puuduwad.

Loomulik, et ka wabariiklises Eestis, kus esimene kord on sündinud walitsus, kes ametlikult tahab hoolitseda maa pärisrahwa omapärase kultuuri edenemise eest, kohe kawatsusi on sündinud kunstide riikliku edenemise, laialilaotamise ning kaitsemise kohta.

Küsimus on üles kerkinud asjade loogika sunnil. Sellest on ajalehis üht ja teist kirjutatud. Erawisil on kõneldud koguni kunstide ministeeriumist. Küsimuse kohta sõna wõttes tahaksin esitada üleüldise kawandi riigi ja kunstide wastastikusest wahekorra. Üksikasjus pakub see kahtlemata wastuwaidlemis- ja muutmiswõimalusi, kuid põhjasmõtteliselt tahaksin oma waatekohta kaitseada.

2.

Siin ei ole paik tõendada, missugune tähtsus on rahwa kultuurilises edenemises esteetilise meele harimisel ja kunstihariduse tõstmisel. See on algeline tõde, mille tõenduseks pole näiteid tarwis. Meie seisukohalt pakub huwitust ainult küsimus, kuidas seda kunstiharidust tegelikult edendada.

Loomulikult sünnib see kunsti enese kaudu ja seda jõudsalt ning põhjalikumalt, mida kõrgem on rahwa loow kunstielu. Wiimane saawutab aga kõrgema awaldusaste siis, kui selleks seltskondlikult ja riiklikult on soodsad tingimused.

Kui riik tahab olla rahwas peituwate aineliste ja waimliste jõudude organiseeritud awaldus, siis peab ta muude kultuuriliste ülesannete keskel ka kunstielu wõimalikult elawat edenemist tahtma. See on ta enese olemasolule ja rahwuswahelisele seisukohale niisama tähtis kui ta edenenuk põllumajandus, elaw kaubandus ja hää sõjawägi. Oleme seda näinud nii hästi wäikerahwaste ajaloos (Belgia, Norra, Soome). Ja kahtlemata oleks ka Eesti praegune iseseiswuse wõitlus rahwuswaheliselt waadates kergem, kui Eesti nimi suurte waimusaawutustega oleks seotud.

Sellepärast on riigi seisukohalt tähtis, et heade põllutöökoolide kõrval oleksid ka head kunstiakadeemiad, konserwatooriumid, teatrikoolid. On tähtis, et riik peale põllutöö instruktorite saadaks väljamaale oma haridust täiendama ka kirjanikke, maali- ja arhitekte, helikunstnikke, näitlejaid. Ja on tähtis, et riik heade seemnesortide ja töukarja eest hoolitsedes ei unustaks uute ideede sissewedu ning esteetiliste väärtuste kasvatamist. See kõik tasuks enese rahwa kultuuripinna kerkimise ja rahvusliku iseteadwuse tõusu näol, mis aga poliitiliselt pole sugugi ükskõik.

Kuid et see kõik sünniks, seks on tarwis, et kunstide toetamise wajadus riigitarkuse üheks ilmingimatuks osaks muutuks. Peab tunnistama, et kunstide toetamine ei ole miski erakordne kahtlase wäärtusega rahapillamine, waid täiesti reaalne, otstarbe kohta kindel ettewõte. Selle ülesande jaoks olewad asutused peawad olema püsiwad, see tegewus jatkuw ja neil wäljaminekuil kindel koht riigi kuluarwes.

3.

Selle juures on tarwis enam kui allakriipsutada üht põhimõtet: Toetades kunsti ei pea riik kunstillt nõudma wastutoetust. Wabastades kunsti ainelisest orjusest ei pea ta seda tegema poliitiliselt orjaks. Saades metseeniks ei pea ta oma heategu metseeni kombel toore meelituse ja alandlikkusega laskma tasuda.

Need nõuded on sedawõrd otsustawat laadi, et nende wastu eksimine igasuguse mõtte wõtab riiklikult toetuselt üleüldse. Weel enam, kui nende järele ei käida, siis sünnib hea asemel ainult halba: toetades orjameelist ja wäärtusetut kunsti aidatakse seda wõistluses waba ning wäärtusliku kunstiga. Sel teel edendatakse ametlikult waimuwabaduse rõhumist, mõttekujutuse ja kunstimaitse „natsionaliseerimist“ ning kunstide muutmist wõimul olewa erakonna poliitiliseks hääletoruks.

Näeme, iga päew, kuis praegused riigid sarnast toetust awalikult ja sala kirjandusele ning muudele kunstidele annawad, nii palju kui need suudawad teenida riigi otstarbeid. Sel teel sünnib majasteete, kapitalismi idealiseeriw kroonukirjandus ja kujutaw kunst (patriootiline luule, mälestussambad, sõjapildid jne.) Kuid nagu tellitud waimutööl on neil teostel ka tellitud kauba pitser küljes.

Sellepärast: wõttes wastu riigi toetust ei tohi kunst wõtta enese peale miskisugust kohustust riigi wastu. Nii wähe kui ka loow isik wäljapool oma aega ja olusid wõib tegutseda, kuid wähemalt teoreetiliselt peab ta olema waba, iseseisew, rippumatu.

On ju loomulik, et riik nagu iga elaw organism end kallaltungimiste eest kaitseb ja sarnast kunsti ei wõi omal kulul toetada, mis ta enese olemasolu ähwardab. Kuid see waatekoht kaotab oma terawuse, niipea kui riik tõesti saab wõltsimatu ja kaugele edenud demokraatismi aate kehastuseks. Haritud ja wabal

maal poleks põhjendamatul ässitusel iial sarnast mõju, et see riigi-wormile saaks hädaohtlikuks. Kui riik kannatab wälja waba ajakirjanduse, siis peawad talle seda wähem kardetawad olema sihilised kunstiawaldused, mis kunagi pole sel määral rahwalikud ning hulkadesse mõjuwad.

4.

Rahwa wäiksuse ja kultuuri nooruse tõttu ei wõi Eesti kunsti-elu iial saawutada sarnast kõrgust nagu suuremate ning wane-mate rahwaste juures, kui riik siin sihikindlat kaugeleulatawat toetust ei anna. Wäike tarwitajate hulk mõjub takistawalt kunsti-teoste sündimisse, samuti kui tõstab nende teoste hinnad nii kõrgele, et neid waesemad kihid isegi jäljendustena kätte ei wõi saada. Et kunstitöötamine kõigist töödest end kõige wähem tasub ja kunst küllalt pole kättesaadaw, näeme ka suurrahwaste juures. Mitmekordselt annawad need puudused end aga meil tunda.

Sellepärast peab riik oma toetust kahel sihil andma: hoolit-sema ühelt poolt kunstteoste loomise ja teiselt poolt nende laiali-laotamise eest. Selle järele peab ka see riiklik asutus olema kahesuguste ülesannetega, mis seks otstarbeks asutatakse, nime-tatagu asutust ennast kuis tahes ja olgu tal walitsuse kokkuseades ükskõik missugune seisukoht.

Ühel pool oleks hoolitsemine kunsti loomise eest: kunstnik-kude toetamine, tööde tellimine ja ostmine, teatrite ja orkestrite ülewalpidamine, awalikkude ehituste ning mälestusmärkide raja-mine. Teisel pool kunsti kaitsemine ja populariseerimine: muu-seumid ja näitused, kunsti-wäärtuslikkude ja ajalooliste ehituste ning waremete korrashoidmine, loodusilusate maakohtade kaitsemine, kunsti populariseerimine kirjastamise kaudu, kunstkäsitöö, kunsti-koolid, akadeemiad, konserwatooriumid, teatri- ja baletikoolid.

Waadelgem mõlemat ülesannete rühma eriti.

5.

Wist kusagil pole riigi mõju nii kardetawaks peetud kui loowa kunsti alal. Ajaloolised kogemused wõiwad ses sihis ääretu määra õpetlikke näiteid anda. Need tõendawad kõige pealt, et mida demokraatlisemaks riigi kuju muutub, seda wähem on riik kõlbuline olnud kunsti-elu oma tahtmise järele määrama. Riigi tel-litud kunst on saanud maitsetuse wõrdkujuks ja ei awatle kedagi katsete jälgimisele (näit. Aleksander II. mälestuskirik Peterburis, Siegesallee Berlinis wõi uue Rooma monumentaal ehitused jne.). Riigiametnikkude poolt riigi arwel ostetud kunst ei ole tihti mitte parem (kohutaw eeskugu: Prantsuse walitsuse igaaastaste kunst-teoste näitus Pariisis).

Asjaolul on loomulik seletus: riigi organisatsioon peab oma loomu poolest olema alalhoidlik. Peites eneses rewolutsioonilist, uuendussõbralist tendentsi, kaotaks ta bürokraatlik masinawärk

sihikindluse ja eneseusalduse. Iga elaw kunst on aga olemuselt rewolutsiooniline. Ja sellepärast: nii pea kui kunsti elu määramine jääb riigiametnikkude kätte, on ta otsaette löödud surmapitsser. Ta on saanud surnud objektiks, mida käsitleb kantselei waim tollipulga ja margahinna waatekohalt.

Sarnasel puhul läheb elaw kunst mööda kõigist riigi kunstiasutustest. Ta wõitleb, oma pead enesele teed rajades, riigi poolt toetatud kunstiga wõisteldes, olewikus puudust kannatades, tulewikus aga maad pärides. Sarnasel korral on riigi kunsti huwi wäärtuslikule kunstile ainult surmawaks hädaohuks. Ja kui see wäärtuslik kunst wiimaks ometi wõidab, siis ainult sellepärast, et ka ükski riigi jõud waimuwaesust ning andekewust lõpulikult surematuks ei suuda teha.

Seda traagilist seisukorda näeme kas wõi olewiku kõige kunstirikkama rahwa — prantslaste juures. Sadade tuhandate eest ostab Prantsuse walitsus igal aastal kõiksugu kunstilist kolikraami Pariisi ja prowintsi muuseumide jaoks. Kuid asjata otsite ühestki Prantsusmaa awalikust muuseumist näit. Sézanne'i, Van Goghi wõi Gauguini töid, kes olewiku maalikunstile sihi on annud ja oma toodanguga kunstiajalosse kustumatud jäljed jätnud. Nende asemel aga lugematul arwul suuruste töid, kelle wäärtust keegi peale haridusministeeriumi kunstiosakonna ei tunne.

Sellepärast: riigi bürokraatlik masinawärk ei pea olema otsustaw kunsti sihi ja wäärtuse kohta. Peab juba eestkätt lööma lahti kiwinenud kunsti-kommisjonidest ja kroonu esteetikutest ning otsima kontakti arenewa kunstiwooluga. Et seda teha, seks peab riigi kunstiasutus otsima sidet selle ringkonnaga, kes seda elu, maitset ja woolu loob, nimelt asjaomaste kunstnikkude enestega. Wiimane on aga kõige kergem kunstnikkude ametiühisuste ja eriseltside kaudu.

Et otsustada toetuse andmist, auhindu, abirahasid, tellimisi, ostusid jne., seks pööraks riigiasutus asjaomase kunsti haru keskoorganisatsiooni poole. Wiimane oleks kokkuseadelt alaliselt muutlik nagu kunsti elu ise. Peale selle asutaks riigi kunstiasutus enese juure kunstnikkudest ajutisi nõuandwaid komisjoone, paneks toime ankeete, peaks silmas awalikku arwustust ja üleüldist arwamist.

Et riigiasutus selle juures oma wiimase sõna peab ütleva, on iseenesest mõista, kuid ta peaks seda põhjusemõttelikult tegema sihis, mille on määranud asjatundjate otsus. Riigiasutuse ülesandeks jääks lahkuminewaid arwamisi kokkukõlastada, iseäranis ainelisi eeldusi silmas pidades, neid kinnitada ja ellu wiia.

Loomulik, et selle juures näit. kirjanduslikkude auhindade kohta päritakse arwamist kirjandusseltsidelt ja kujutawate kunstnikkude stipendiumite kohta wastawatelt kunstiseltsidelt. Umbes nii on ka näit. Soomes korraldatud igaastaste auhindade jagamine paremate kirjanduslikkude teoste eest.

See abinõu aitaks asetada kunstiküsimuste otsustamist avalikkuse ette, ilma et see jääks ometi wõhikute hooleks. See hoiaks kabineti poliitika, intriigi ja omameeste aitamise eest. See jätaks awara tee awalikule arwustusele.

6.

Käesolewas kawandis on wõimata üksikasjaliselt loetella kõiki ülesandeid, mis wõiks olla ülemal kawatsetud riiklikul kunstide asutusel. Üks tähtsamaist on aga igatahes kunstnikkude aeline toetamine, mis esimeses joones teed tasandab nende loowale tegewusele. Wäikerahwa oludes wõib selle õiglane korraldamine olla otse otsustawa tähtsusega kogu rahwuse kultuuri kohta.

See aeline toetus wõib olla kõige mitmekesisemat laadi ja selle järele ka ta ulatus.

Algust tuleb teha kõige alamast astmest. Riigil on omad kunstikoolid: konserwatooriumid, kunsti-akadeemiad, teatrikoolid. Loomulik, et riik neis kehewate õpilaste õppimist aineliselt kergitab, hinnata õpetust annab ehk koguni veel lisa maksab.

Koolide lõpetamisel saadetakse andelisemad algajad kunstnikud wäljamaale oma kutseharidust täiendama, neid riigi stipendiumitega warustades. Wiimaseid annaks riik aegajalt ka juba tegewatele kunstnikkudele nende ande wärskendamise sihil.

Iga-aastased kirjanduse ja kujutawa kunsti saawutused tuleksid aasta lõpul hindamisele ja paremad neist saaksid riigi auhinna. Neile auhindadele on E. Kirjanduse Selts aluse pannud, kuid nüüd tuleb alatud teed riigi abil jätkata. Enesestki mõista ei takista riigi auhind veel eriseltse uut hindamist ette wõtmast.

Täiesti wäljakujunenud, loomejõuliste ja tegewate kunstnikkude jaoks peaks aga riik otsekohese aastapalga määrama — ilma miski wastukohustuseta kunstniku poolt. See oleks neile, kelle senine tegewus tõendab nende andi, kes on saawutanud püsiwa seisukoha oma kunstiharu ajaloos. On äärmiselt tähtis, et sarnastel kunstnikel kindlustataks riigi palga abil töötegemise wõimalus, mis mõne kodanlise ameti puhul wõiks puudulikult awalduda, wõi hoopis känguda. See palk peaks olema eluaegne ja seda ei tohiks milgi tingimisel ära wõtta, et trahwiks kunstniku muutunud sihi ega wähesse produktsiooni eest. Seda palka ei tarwitse kujutella iseäranis rikkalikuna, mis oleks riigile suureks koormaks. Olgu see ka tagasihoidlik näljapalk, kuid olgu see tingimata kindel, garanteeritu kunstniku hingespüsimist, muu osa muretseb ta ise oma kunstitegewusega. Siis on tal aga usaldust takistawat leiwametit kõrwale jätta ja täielikult kunstile anduda. Kui Eesti riik wõib ülewal pidada sadu ja tuhandeid kooliõpetajaid, siis peaks tal wõimalik olema seda teha ka näit. paarikümne kunstnikuga, kes ometi on kogu rahwa koolmeistrid, hoolitsedes selle esteetilise hariduse eest, määrates selle kunstilise kirjaoskamise tasapinda. Antagu ka neile kooliõpetaja palk. Ja antagu see õigel ajal, mitte

wanaduse pajukina wõi autasuna, waid siis, kui asjaomane kunstnik on alles täiesti loomewõimuline.

Selle ettepaneku ellu wiimine oleks Eesti kultuuri edenemise seisukohalt otsustawa tähendusega. Meil ei anna ükski kunstiharu (wälja arwatud wahest näitekunst) kunstnikule elamiswõimalust. Kõik peawad otsima kõrwalteenistust. Paarikümne kirjaniku, kujutawa kunstniku ja komponisti riigiteenistusse wõtmine sünnitaks meil waba kultuuri-jõu, missugust muidu ei wõi kujutellagi. Wäikerahwad on seda ikka tunnud (Soome, Norra), kuna suurrahwaste juures see nii olulise tähtsusega pole. Wiimaste juures päästab vähemalt kuulsus puudusest, meil ei aita ka see midagi. —

Lõppeks olgu weel tähendatud, et riigil on ainelisi kohustusi ka waimuwälja weteraanide, wanade wõi haigete kunstnikkude wastu, kes ei kunsti ega muu elukutse abil enam enese eest ei suuda hoolitseda.

Sel kombel kunstnikkude igapäewase elu eest hoolt kandes on riik oma suurema kohuse loowa kunsti suhtes täitnud. Palju muud ei saagi ta sel alal teha, muu eest peawad kunstnikud juba ise hoolitsema.

Eri osa loowa kunsti alal esitawad teatrid ja orkestrid, mille toetusest riik ühes omawalitsuse asutustega osa peab wõtma. Samuti mälestusmärkide ja awalikkude ehituste rajamine, kunstteoste kirjastamine, nii palju kui ka need omasoodu pole üksiku kunstniku loometööd, waid vähemalt aineliselt saawad wõimalikuks ainult riigi abiga. Ka siin tuleb riigi algatus ja abi wiia kokkukõllasse asjatundjate awaliku arwamisega.

7.

Palju mitmekülgsemad on ülesanded, mis awanewad riigil juba olemasolewa kunsti alleshoidmises, populariseerimises ja esteetilise hariduse laiali laotamises. Need ülesanded piiraksid enesega kõik, mis rahwal on esteetiliselt wäärtuslikku minewikus ja olewikus, hoolitsedes ühtlasi rahwa tulewiku esteetilise arenemise eest. Ja ühtlasi oleks siin riigi kunstiasutus juba palju suuremal määral otsustandew, kui loowa kunsti edendamises.

See on nii laialdane ala, et waewalt kõiki eriharusid nime-tadagi suudame. Suuris joonis wõiksime aga riigi ülesannet siin kahes eri sihis näha.

Kõige pealt kunstteoste omandamine ja alleshoidmine. Siia kuuluwad ostmised ja tellimised kujutawa kunsti alal, awalikkude asutuste ilustamine, muuseumite sisseseadmine ja ülalpidamine, esteetiliste raamatukogude asutamine, kunstilise ja ajaloolise wäärtusega ehituste ja loodusilusate maastikkude kaitsemine wõi nende wõtmine riigi omaks.

Teiselt poolt kuuluks aga siia kunstilise hariduse laotamine eri kunstikoolide ja üleüldiste koolide kaudu ning wäljaspool koole.

Et riik konservatooriumi, kunstiakadeemia, näite- ja baletikooli ülal peab pidama, on enesestki selge. Peale selle peaks arendama riik hulga kunstkäsitöö koole ja kursusi ning hoolitsema wastawate näituste eest. Alg- ja keskkoolides peaks kunstihariduse algete esitamine võimalikult üleüldine ja põhjalik olema. Väljaspool kooli awaneks aga riigil rahwa esteetlise hariduse eest hoolitsemiseks laialdane wäli. Abinõudeks oleksid näitelawa, orkestrid, muuseumid ja näitused, loengud, kinod hariduswahenditena, kirjastamine.

Ka siin ei tohiks riigi kunstiasutus kinniseks bürokraatlikeks masinaks muutuda, waid olema otstarbekohases ja wahendita kokku- puutumises nende esteetiliste wooludega, mis nii oma kui wäljamaa loowas kunstis walitsewad. Kui siin kardetakse mõne ühepäewa woolu ja möödaminewa moe orjusse langeda, siis olgu toonitatud, et ka kõige „klassilisem“ ja surnum kunst ometi on teatud aja- järgu päewamood olnud, kuigi nüüd pole enam seotud elawa eluga. Riik ei pea esteetilist haridust jagades elawate inimeste asemel muuseumi katalooge kaswatama.

8.

Arusaadaw, et sarnaste laialiste ülesannete jaoks riigil sellekohane eriapparaat peab olema wastawa rahalise krediidiga. Missugune aga peaks olema see asutus, kui laialdase ulatusega ja missuguses wahekorras teiste riigiasutustega?

Meil on kõneldud juba Kunstide Ministeeriumist. Kuid Eesti riikliste ülesannete tasakaalu meeles pidades tuleb wahest loobuda sest unistusest, nii raske kui see ongi inimestel, kes kunstiga rohkem on seotud kui millegi muuga. Põhjenduseks wõidakse muu seas tuua, et praegu teatawasti ühelgi suurriigil kunstide ministeeriumi ei ole. Isegi Prantsusmaal, kelle elus kunstil niisugune waldaw tähtsus, on paari katse järele minewasel aastasajal riigi kunstide asutus haridusministeeriumiga ühendatud. Ainult sarnasel korral wõiks meil kunstide ministeeriumist kõnelda, kui ka muudel walitsusaladel suur tööjaotuse põhjasmõte läbi wiidaks ja praegu olemasolewad ministeeriumid mitmeks eriministeeriumiks killustataks, nagu näit. Inglismaal.

Kuid kui ka riigi kunstide eest hoolitsemise asutus vähemalt esialgugi mõne teise ministeeriumiga ühendataks, siis peaks ometi olema tingimuseks võimalikult laialine iseseiswus ja kindlaks määratud krediit. Walitsuse sisemine põhiseadus peaks juba eestkätt olema sarnane, et ta asutuste edenemisel kunstide osakonda kergesti kunstide ministeeriumiks wõiks muuta, ilma suurema murranguta asutuse sisemises asjaajamises.

On loomulik, et ka meil nagu mujal riiklik kunstide asutus haridusministeeriumiga ühendataks. Olemuselt ei wasta ta küll üleüldist nimetust, kuid kui teaduste loomine haridusministeeriumi alla wõib kuuluda, siis wõib seda ka kunstide loomine.

Nii pahemalt kui paremalt poolt puudutaks aga kunstide osakond samu alasid, mis käivad ka haridusministeeriumi piirkonda. Pool ta ülesannetest on sihitud rahva esteetilise kasvatuse ja kunstilise hariduse tõstmise peale. Peale selle tarvitab ta samu abinõusid, mis üleüldise hariduse laialilaotamisasutusedki: muuseumid, raamatukogusid, koole. Need wõiwad olla tihti peale ühised.

On ju selge, et meil muuseumite alal suurt erinemist ei wõi olla, vähemalt esialgu. Kujutawa kunsti muuseumid peawad olema kahtlemata lähedas ühenduses rahwakunsti, kunstkäsitöö, ajalooliste ja arkeoloogiliste kogudega, nagu see on tihti ka suurrahwaste suurtes muuseumites. Samuti on lugu raamatukogudega, kus meil nii aineliste kui muude eelduste tõttu raske on asutada kogusid eriliselt esteetilise hariduse jaoks. Peale selle nõuawad kunstide eriõpiasutused ja kunstkäsitöö koolid kõige otsekoheemat kokku- puutumist haridusministeeriumiga.

9.

Käesolewaid ettepanekuid tehes ei ole ma silmapilgukski unustanud Eesti riigi praegust seisukorda ja lähema tulewiku edennemistingimusi. Siin ei ole tahatud esitada miskisuguseid tulewiku unistusi, waid reaalseid wõimalusi. Loomulik, et praegusel wõitluse silmapilgul, mil riigi enese olemasolu on kaalul, pole aeg suuri eeltöid nõudwate kawatsuste läbiwiimiseks. Samuti loomulik, et kohe pärast sõda on meie riigi ainelised eeldused nii piiratud ja äärmiselt hädaliste tarwete peale määratud, et raske näib kulu- tada midagi otstarbeks, millel pole otsekohest „praktilist tähtsust“.

Kuid sellest hoolimata on tarwis nüüd, kus walitsuse masinawärk on kujunemas, kus on idus kogu meie tulewiku wõimalused, et ka kunstide edendamise kohta kindel ja selge kawa loodaks. Asutus, mis seks otstarbeks rajatakse, ei pea mitte hiljem olude sunnil sündima, mõnesse wõõrasse ümbrusse kiiluna tungima wõi mõneks teiseks ülesandeks loodud asutuse külge rippuma jääma. Waid see peab juba nüüd omis põhijoonis olema lõpuni kawatsetud, täiel ulatusel, kokkukõlaliselt walitsuse organismi liituma, kui selle täisõiguslik ja autonoomne osa.

Selle juures ei tarwitse kohe ette kujutada suurt ametnikkude hulka ega paljunumbrilist riigiwäljaminekute summa kaswamist. Kuid põhjusmõtteliselt peab asi otsustatama wõimalikult ruttu ja eeltöödele asutama selle järele, kuis olud arenewad. Ja wiimased nõuawad asjast kinni hakkamist.

Sest igatahes on seni kunstid need ainsad awaldused olnud, mis meie rahwuslikku, omapärast kultuurielu on edustanud. Oma üleüldise hariduse ja majandusliku elu wormid oleme wõõrsilt laenanud, iseseisew poliitika on puudunud ja Eesti teadust ei ole seni olemas. Üksi luules ja kunstkäsitöös on Eesti rahwas oma loowat andi aastasadade jooksul wõinud awaldada ja üksi nende järele on meid kaua aega tuntud. Ei ole kohane seda ala nüüd

sööti jätta, kui suur osa meie kultuurielu edendamisest riigi hooleks jääb ja eraalgatuse vähenemist on karta. Kunstid on Eesti rahwuse olemasolus tähtsat osa etendanud. Ärgu unustagu seda nüüd riik kui rahwuse organiseeritud tahteawaldus!

Inimene näitelawal. Julius Babi dramaturgia näitlejale.

A. Haawa tõlge.

Teine kõne. Greeka tragöödia.

Austatud daamid ja härrad! Minewal korral katsusime kõigile meie waatlustele põhja panna, selgust wõita, kuidas näitlejate ning luuletajate wahekorda õieti mõista. Meie jõudsime otsusele, et üht mitte teise teenijaks ei tohi tunnistada, waid et seal palju enam on olemas otsekohene koostöötamine ühesama teose kallal.

Ainult näiliselt on luuletaja, kes oma teost kirjas ning trükis wõib awaldada, wabam näitlejast, kelle tegewus näitelawa külge on seotud. Üksnes loetud draama on wistist poolik ning igatahes puhas kirjandusline worm, mille olemus meisse siin sugugi ei puutu. Elawaks näitelawa teoseks aga, luuletajalt ettejoonistatud ning näitlejalt teostatud inimeseks stseenil — selleks teoseks, millele ma kõigist kunstiwormidest kõige suurema ja kõige sügawama mõjuwõimu andsin — selleks teoseks on see, mis näitleja omalt poolt annab, niisama wajalik, nagu see, meie luuletaja loonud. Dramaatika enam waimlised kawandid nõuawad oma kõigemõjuwamaks ilmsetuseks näitlejat; ning näitleja kehakunst oma kõige suurejoonelisemaks wäljenduseks wajab luuletaja sõnust wäljaminewat waimlist juhatust.

Kõigeausamad jõuud Teites, mida wähendades Teie kunstnikkudena tahate wapustada inimeste hingi ja meeli, Teie kõigesügawamad ning isepärasemad kogemused — nad jõuawad selgusele, tõsisele ilmestusele ometi ainult siis, kui nad endid walawad wormidesse, mida on loonud kirjanik, kes Teile wastab.

Sellepärast on aina tarwilik, et näitlejal teatawa määrani oleks tundmist ning tunnet iga dramaatika isepärasusest, et tema teaks, mis laadi läbielamised temal ning mil määral wõiksid need leida wäljendust temale pakutud osas — et mitte eksida, walides wõimalusi eneseawalduseks.

Tõestelawa draamakirjanduse tundmine on näitlejale tarwilik, sest et see temale ühtlasi tähendab: tunda kõik teosid, mis talle tema oma loowa elu arendamiseks antud.

Mis aga on nüüd üleüldse, ning käetlejale iseäraldi elaw dramaatiline kirjandus? — Selle peale wõib üsna rahuliselt anda banaalne wastus: et ka näitleja kohalt peab olema elaw tähtsus

kõigel, mis veel aja repertuaris püsib, mida üleüldse veel mängitakse. On ju näitleja ise ka oma aja laps, harilikult selle kultuurirahwa laps, kelle keskel tema oma kunsti käsitab. Nii ei wõi siis ka tema seesmised vajadused ning wõimalused teised olla kui sellel rahwal, kelle keskel tema tegew, ning kelle tahtmine lõppude lõpuks (hoolimata õpetatud kirjanduslistest eksperimentidest ühelt poolt, hoolimata toore ajawiitekauba mülgastawast mõjust teiselt poolt) ikka jälle kujundab wajalikuna ja tähtsana tuntud teatrirepertuaari tüwi.

Harilikult ei ole arwata, et näitleja, kellel waimlist ja hingelist tähtsust, ühe wõi teise olulise ülesandega, mis tema repertuaar temale seab, mingid seesmisi suhteid ei peaks wõima leida. Asjad, mida Teie kord saate mängima, on, seda wõib kindlasti ennustada, hädatarwilikult ka need asjad, mis Teile mingil määral ning wiisil wõimalust andwad taidliseks eneseawalduseks. Nii siis waatame ringi dramaatilise produktsiooni alal, waatame, mis meie näitelawal kuni tänini elawana püsinud.

Ajalooliselt kõige wanem draamakirjandus, mis meie nüüdaja näitelawadel veel teisiti kui üksikute kirjandusliste eksperimentidena olemas, on Greeka draama. Kuid aina harukordsed on need Greeka tragöödiate- ning komöödiate ettekanded ikkagi, ning kannawad nad nagu kobawate katsete laadi, nii et neid meie elawa repertuaariga päris kõrwu seada ei saa.

See wahepaikus surnu ning elawa wahel wastab siis ka tõepoolest meie wahekorrale selle suure literatuuriga. Meie peame endile kohe selgeks tegema, missugune on kogu meie kultuurilises eksistentsis meie wahekord nende wanaaja rahwastega — greeklastega ning ka roomlastega, kes wiimased taidlises suhtes esimeste järelaimamisest küll kaugemale ei ole jõudnud.

Mispärast on siis meie kunstikultuuris nii tähtsad, iseenesest nii täiswäärt kunstiwormid, nagu näituseks indlaste, wõi hiinlaste draama neid näitab, ometi nii hoopis ilma elawa tähtsuseta? Miks kannawad juhuslised „Sakuntala“, wõi „Kriidi ringi“ etendused ometi veel üsna teisel määral õpetatud eksperimendi laadi, kui „Oresteia“, wõi „Lysistrata“ ettekanded, mis kohtlast, ilma kõige õpetatud ettekäändeta, kuulajat ometi läbielamisega täidawad.

Põhjus seisab selles, et meie kui kultuuri-inimesed kogu oma eksistentsi wäga wähel määral wõlgname indlastele wõi hiinlastele, wäga kõrgel määral aga greeklastele ning roomlastele. Need rahwad, kelle tõugu kuuluwad skandinaawlased, sakslased, inglased enamalt osalt, nüüdse aja itaallased, prantslased, hispaanlased ka suurelt jaolt ning keda üheskoos hüütakse Germaani rahwasteks — need, metsikbarbaaridena Aasiast tulles ja Euroopa pinnale astudes, leidsid eest greeklased üliküpsena ning roomlased küirelt edenewa kultuurirahwana — leidsid nad rikkad poliitiliste ning majandusliste wormide poolest, kunsti ning kõrgete, sügawmõtteliste usu- liste kultuste poolest.

Kuna need Aasiast rändawad rahwad neil aegadel, mida hüütakse rahwaste-rännu aegadeks, wõitu said Rooma ning Greeka riigikujunduste üle ning isandatena ja käskjatena aset wõtsid wanul kultuurimail, said need aga ühtlasi allaheidetute õpilasteks ja orjadeks, hakkasid Ladina ja Greeka laadi kõnelema, mõtlema, osalt tundmagi.

Sellejärgi on kogu keskaja historia nende rahwaste wahetpidamata heitlus Greeka ja Rooma suurte eeskujudega. Esmalt selles mõttes, et nad kõike nende hüüdi päriselt tahtsid omandada — siis aga ka selles, et nad oma isedust (sest nad olid ometi hoopis teistlaadi inimesed kui greeklased ning roomlased) tahtsid maksma panna, wastukaalu tõsta klassikalisele antiikwormi keelele iseoma Germaanihinge väljenduseks.

See wõitlus pole ka tänapäew weel lõppenud. Teie kõik wistist teate, kui wäga meie elu weel greeklaste ning roomlaste mõju all seisab. Kõige lihtsamaks näituseks on ju meie „Gümnaasium.“ Need koolid walmistasid ette kuni hiljutini, walmistawad ette suuremalt jaolt weel nüüdki inimesi stuudiumile, s. t. elukutsele, kelle päralt on rahwa waimline juhtimine — waimuliku, õigusteadlase, loodusuurija, kooliõpetaja ning filosoofi kutsele. Ning need instituudid õpetawad pea-õpeainetena Greeka ja Ladina keelt ning kultuuri. Käib ju küll liikumine, mis wõitleb gümnaasiumi, s. t. ühtlasi Greeka ja Rooma hariduse hegemoonia wastu meie kultuuris, ning wõib uskuda, wast soowidagi, et see wool kord wõidu saab. Aga sinnamaani on kindlasti weel kaua aega; ning wististi saab weel see ikkagi wäga tingimisi wõimalik olema. Sest paljut, mida meie uuema, tõesti Saksa kultuurina tunneme, on ometi antiiksest Greeka waimust niiwõrd läbijoodetud, et meie ka kõigemodernima teadmise juures ometi Greeka kaswandikkudeks jääme.

Nii on näituseks meie kõige suurem Saksa inimene ja luuletaja, kellest põhjusega öeldud, et alles tema peale päris Saksa kultuuri wõib üles ehitada — on just ka Gøethe Greeka loomule palju wõlgu. Ning kõigemodernim, kõigemässuwaimsem, näilikult kõigeiseseiswam mõttetark — Friedrich Nietzsche on läbi ja läbi Greeka kaswandik, aateline „gümnasist“ — Ja nii ei kao greeklaste waim, greeklaste mõtte- ja tundewiis meie elust ka siis, kui kord keegi inimene enam otsekohe Greeka keelt ei kõnele,

Nii ei seisa meie selle kultuuri kujunduste ees mitte kui mingi wõõra ees, sest meie waim on nende abil arenenud. Palju nendest wälja minewat on juba meie esiwanemate lihasse ja weresse üle läinud, on meile juba pärandatud; iseenesest mõisteta hüüks. Muidugi, lähemal läbikatsumisel tunneme meie ometi, et nende suurte rahwaste teosed enam õieti meie elu väljendus pole. Midagi wõörast, jahedat — aukartustnõudwat, kuid kõigesügawamat osasaamist keelwat kõneleb meile antiikaja kunstiwormidest, takistab meid neid tundmast üsna omadena, Germaani

rahwaste keskelt tõusnud waimude sünnitustena. Ja nii on lugu ka Greeka draama wormidega.

Astume meie waadeldes ühe niisuguse antiikdraama ette, siis on esimeseks, mis meile silma torkab ning meile meie uue- mates mõistetes draama kohta arusaamata paistab, esimene, mis meile kogu sellest wormide kompleksist kõige mõjuwamalt meelde jääb — koori ilmus.

Koor, s. t. lüüriliselt elew laul hulgalt, kes oma kostüümi poolest ainult kergelt on korrandatud näitelawal mõeldawwa sünd- mustikku, kellel aga tegewusega mingid alalisi suhteid ei ole, waid otseteel wäljendab luuletaja iseilma, sanub tema tundeid (wõi öieti aatelise pealtwaataja omi, sest sarnase pealtwaataja kohalt räägib luuletaja). Koor on kujund, mida ka uuema aja draama tunneb; kuid ainult seal, kus see ebawabalt on arenenud ning teadlikult järele aimab antiiki. Kõige tuttamam sellekohane näitus on Schilleri „Messiina mõrsja“. Ent sarnased järeloomamised peawad ikka ainult wälisteks jääma. Ka Schilleri juures awaldab koor aina dekoratiwset laadi, annab päristegewuse juurde imeilusa arabeski, on ja jääb aina kaunistuseks.

Algkujus, wanas Greeka tragöödias aga on koor hoopis midagi muud, on kogu draama tuumaks, on selle ole- mus ise, kusjuures dialoog, inimeste kahekõne üsna sekundäär- sena esineb.

Kui meie waatleme kõige wanemat, meile alalejäänud Greeka tragöödiat. Aschylose „Abipalujad“, siis kinnitab juba wäline nähe lause tõesust, et: wägewad koorilaulud — koorilaulud, mida ainult wahetewahel katkendab solisti hääl, mis siis ka lühikest kahekõnet peab koori eeslauljaga — nemad kujundawad selle luule-teose päris sisu. Nii erineb kogu see poem, peale küll olulise, kuid mitte wäga märgatawa warjundi, wäga wähesel määral näituseks Pindari wägewaist hümnustest, mis üleüldset lüürilise luule sekka arwatakse.

Tõepoolest on ka see esialgne Greeka draama lüürilik- eepiline luule: jutustaw, peajasalikult aga tundeid awaldaw koorilaul, mille wahete siin ja seal astub soolohääl. Ning sama- laadi nagu draama algus Greekas, on teatraalse kunsti (ning sellega ühes kogu dramaatilise luule ning näite kunsti) alged kõige rahwaste juures, kellest meie teame: igal pool on teatrikunst algust wõtnud jumalateenistulisest kombest, usulise ekstaasi aktist. Greeklaste draama on sündinud pidudel, mis Attilas pühitseti Dionüüsose auks, jumala auks; kes käsutab wiina ja jowastuse, sigiwuse ning kõige elawa waimustuse üle.

Sikujalgseiks faunideks kostüümeeritud — nii kujutledi juma- lise kaaskonda — tõtsid mehed koorilaulu jumala elust, tema elujuhustest ning wõitudest, tema ime- ning õnnistustegudest.

Ning selle waimustuse kaasakiskuwas joowas, selles jumalateenistuselises ekstaasis wõis siis küll üksik mõnel iseäraliselt-olewal kohal jumala enese sõnul rääkida, ise jumala osa mängida, waimustute ees pühalikku kahekõnet pidada nendega — wõis pühas ekstaasis ise moonduda jumalaks ning ühes temaga mõned üksikud müstiliseks jumala kaaskonnaks.

Nii on sikulaulust, tragöödiast, kaswanud uus kunstiworm. Muudatusewaimust, mis usuekstaasis inimese üle tuleb, sündis teatrimäng.

Kuna see uus leitud worm nüüd ka teisi aineid hakkas käsitlema, kui samal kombel nagu Dionüüsose elu, ka teiste kangelaste elu ning tegusid hakati ülistama, jäi piduaktile ometi veel kauaks ajaks, jäi tragöödiade kuni Greeka draama algawa langesiseni tema sakraalne loomus, tema jumalateenistuline laad. Et Greeka draama nii wahetult, nii murdmatalt ja selgelt oma usulist loomu awaldas, just see on talle tema, meie mitte enam täiesti äramõistetawa iseduse andnud, — et aga usuline jõud sarnasel määral temas, hoowas, see kindlustas temale ka jõu, millega tema veel tänapäewgi meie sügawama juurteni puutub.

Ma paigutan siia wahele midagi, mis ainult näimisi meie kawast kõrwale wiib. Tegelikult ei oleks meil ilma selle waatluseta, mis ma siin pean tegema, üleüldse mitte wõimalik, Teiega edaspidi arusaamisesse jääda. Kui ma Teile pean kõnelema kunstist ja kunstiwormide hingelisest tähtsusest, siis peab kõige hiljem siinkohal selgeks tegema, mis mina oma tundes tõsise hingelise tähtsuse, inimlise kunstiwõimise all õieti mõistan? Ja see wõib ning peab sündima siin kohal, kus Teile wõisin osutada, kuiwõrd ühenduses usutunne — religioon ning kunst üksteisega on. Mõnel Teitest on wistist tunne, nagu oleksid religioon ning kunst kaks hoopis isesugust asja. Ja wistist on üks wõi teine Teie hulgast walmis, kunstile niisuguse waimustuse ja ennastohwerdamisega anduma, sellepärast, et ta kunstis nagu religiooni asendit, wõi selle wastandit näeb, et ta wast parajasti lahti on öelnud traditsioonidest, mida temale tema norespõlwes kui jumalateenistulisi näidati, ning et tema nüüd oma kunstitegewuses loodab leida tõsisema hingeülenduse, tõsise pühitsuse. Aga ma mõtlen, see meeolelu põhjeneb eksituses, põhjeneb selles, et ära wahetatakse wähemwäärne, s. t. kindlad, piiratud usulise elu wormid päris usutundega-religiooniga. Sest wõltsimata usuline meeolelu, õige wagadus eitab kunsti niisama wähe kui igauht teist wägewat, sügawat, puhast eluawaldust; ta ei olegi õieti muud midagi, kui üliwaldaw tunne meie ümber hoogawa elu suurusest ning wägewusest, nii et hing end sunnitud tunneb, mingil kombel ohwrit, palwelust, tänu tooma. Usulikkus — religioositeet tähendab: „end seotud tundma“, ning tema kõigeseesmisemast loomust ütleb Goethe:

On meie põuepuhtas woogaw püüd
End omaks anda ühele Kõrgemale
Ja Puhtamale, Tundmatule, wabalt
Ning tänumeeli, ennast mõistatades
Igawest Nimetule; inimkeeli
Hüüame seda: waga olla!

See püüd waga olla, see keidline tung andumiseks täidab iga kunstniku ja luuletaja, täidab ka näitleja hinge, igäühe hinge, kes mingi, temale omase aine abinõudel oma hingelist olemust püüab ilmestada, ette tuua pühalist, nagu see tema hinges peegeldub, panna palwemees elualtarile oma ohwriandi. Suur, tõsine kunst erineb wäiklasest, esteetilisest mänglemisest, mis ühtegi inimest tõsiselt tõsta ega õnnestada ei suuda, just selles, et ta ikka ja kadumatalt kannab seda usulist laadi, mis wiimse, suure üleiniimlise poole tähib, et ta ikka ja ühel wõi teisel wiisil tähendab midagi enam kui seda tükikest reaalsust, mida ta näimisi jäljendab; sest paljas järgiaimamine, ilma kaugemale edasinäitawa elemendita — ei olegi iial ega iganes kunst.

Ma arwan oletada wõiwat, et wast kogu meie waatlus, kõik wahetegemised, mis meil tähele panna dramaatilise luule mitmesuguste stiilide wahel, mitmesuguste wiiside wahel, inimest näitelawal esitada — et kõik see püüe sinna wiib, selgeks teha, kui wõimsalt ja mil wiisil igakord usuline element, waga ekstaas, kaugemale üle reaalsuse osutaw tahte dramaatilises kultuuris awaldub.

Kõige isepärasem Greeka draamawõimes on nüüd see, et usuline osa selles kõige kõrgemal määral, lüürilises väljasäraluses awaldub, ning et selle wastu mingi elujuhtumiste järgiaimamine, meelse illusiooni äratamine hoopis tahamale jääb.

Greeka stseen tunneb waewalt sündmusi, on üsna waene päristegewustiku poolest. Kõigi, kuidagiwiisi mõjukate sündmuste tõlgitsejateks on pühalik-lüürilised teadaanded, sõnumikkudest ettekantud; ning mis stseenil sünnib, on endise aja tragöödias pea-aegu erandita väljasäralus hingede seisukordadest enne wõi pärast dramaatilist sündmust. Sündmuste lüürilist resonantsi, wastukõla enam kui sündmusi endid ilmestab Greeka näitelawa; ning koor kaua aega selle resonantsi ainsamaks ja tähtsamaks kandjaks, jääb sellepärast nii õieti Greeka draama keskpunktiks. Tema laulud, mis ikka jälle otsekohealt awaldawad pidumängu wana, jumalateenistuslist ilmet, mis wõtawad nii palwe, patukahetsuse, kui ka pühenduslaulude kuju — nad on tiiwad, mis luuletaja usulist waimustust kandwad. Sündmused on algatajaks, mitte aga weel luuletaja usulise olewuse väljasäralus ise.

Ja see ei muutu sügawseemiselt ka siis, kui koori tähtsus väliselt, puhas kwantitatiivselt tahamale nihkub, kui astub eesrinda reaalsest ettekujutatud isikute kahekõne, Aeschylus, kelle esimest draamat ma Teie eespool nimetasin, näituseks koori alles murdmata walitsusest, just tema ise on draamat edasi arendanud selles sihis, kus meie tänapäew oleme harjunud otsima tõsi-dramaatilist. Tema on esile kutsunud teise soololaulja, „teise näitleja“, nagu harilikult — wast mitte päris õigusega — öeldakse, on nii alles võimaluse loonud, ettekantud poemi kangelast näidata weel teisiti, kui ainult kahelaulus kooriga. Nüüd esineb tõesalt kahekõne kahe üksikisiku wahel, näitub alles nüüd võimalus, kujutada tegewuskäiku kahe inimese wahel. Kuid isegi Aeschyluse wiimases kõige suuremas teoses, „Orestias“ on uue võimaluse tarwitamine kaduvalt wähene, wõrreldas nende ülewate ning wägewate osadega, meie koor üksi, wõi kahekõnes ühe, wõi teise tegewisikuga ära täidab.

„Orestia“ on trilogii — aineliselt kokkukuuluw kolmikdraama — nõnda kirjutasi Greeka luuletajad oma tragöödiad. Orestia wiimne jagu, mis etendab omatäpja Orestese patulepitamist juma late otsusel, on kogunist sakraalne pidumäng, kus pühaleste laulude saatel usulise tähendusega kohtu- ning lepitustegewust esitatakse. Siin ei domineeri mitte ainult koor jälle täielikult, waid just selles, Greeka tragöödia esimese suure reformaatori wiimases teoses esineb selle jumalateenistusline laad alles õieti ning salgamata selguses.

Aga ka waremates „Orestia“ osades, kui dramaatilist sündmustikku rohkem meie mõttes olemas, ja kui üksikud inimesed tähtsalt esile astuwad, — on meil ometi wäewalt tegemist inimeste loomudega, hingeliselt äramõistetawate olewustega meie mõttes.

Wõtame näituseks wast kõigewõimsama kuju sellest poemist, mehetäpja Klytemnestra ja kuuleme sõnu, mis ta peale sündinud teo koorile kõneleb.

Klytemnestra:

Mis ma ka, ajakokkukõlas, ennem rääkind,
 Ei punasta ma, selle wastandid nüüd lausmast.
 Kes wihatule, sõbra arus, waenulist
 Koob waikselt, seal ohuwõrgu kõrgesse
 Ning kindlatks, et ei peasmist. Aastaid toimin
 Ms juba seda wiibind-wiha wõitlust, ning
 Nii jõus see kätte. Siin ma tema tapsin!
 Siin seisan oma teo peal ning ei salga,
 Et mingit kaitset, ega peastmist temal jäänd,
 Püüdke, otsatu kui kalanooda, lõön
 Ma woodsais wollides ta ümber mässä, lõön
 Tad kaks-kord, kargatab ta kaks-kord waluga,

Ja lödwalt langewad ta liikmed kägara ;
 Maas annan temale weel hoobi kolmanda.
 Heaks tänuks koolja peasturile olla
 Haadere. Nõnda maha rabatud,
 Koriseb tema oma hinge wälja!
 Ning kurgust purskawast weel mürtsujoast
 Tabab mind tume piisk kui purpurkastega —
 Oh lõbusust! nii joodab taewapilwist märg
 Wast janust seemet, kui see oma karikas
 Pakitseb paisuda. — Nii seisab lugu,
 Wäärtaulsad selle linna wanemad; kui luhil,
 Siis rõõmustage — mina hõiskan suure
 Häälega. Ja kui kõlbus on, weel tänukahja
 Kallata üle laiha, sündgu kõigiti,
 Mis paras temale ning üliparas.
 Nii äärselt täitnud on ta needekarika;
 Ning koju tulles joob ta selle ise.

Koorijuhataja:

Kui juhmilt joubeldad sa oma kuriteost!
 Ja triumfeerid oma mehe üle!

Klytemnestra:

Oo, usutab weel mind, mõistusetä naist!
 Ei wärise mu süda! lausun lausa teile,
 Kes isegi küll teate! kiidan, laidan end,
 Mull' üks; see siin on Agamemnon, minu kaas,
 Nüüd surnud, minu paremkäe meistritöö,
 Ning õieti on toimetand see kunstnik! Küll!

Need ei ole inimese sõnad, mitte inimlik loomus, mis meile selles elawate tegew-isikute-wahelises kahekõnes awaldub. See oma määratumas jõus ja metsikuses, oma piiritas, häbita wabaduses läheb kaugele üle inimese loomu. Inime püüab nii enese kui teiste ees iga oma teo üle ikkagi mingit hea ning õiguse paistet heita, mingit wabandawat leida. Siin aga rõõmusteleb demon määratumas enesearenduses. Need ei ole sureliku naise sõnad, need on demoni sõnad, kogumõiste kõigest kurjast himust, mis inimest wõib kiusata ja kaasa kiskuda. Ning mis neis luuletaja sõnus awaldub, on küll wähem teise inimese hing, kui hirmus wapustus, mis teda ennast selle demoni ettekujutisel tabab. Sissetunduses teise inimese hingesse kõneleb tema enese otsekohene, lüüriline ekstaas: Ka siin, kus meie oma mõistetega dramaatilisest kunstist wanadele greeklastele ikkagi juba juurde peaseda wõime, ei ole see weel ammugi nii wäga elaw ettekujutus inimesest, waid palju enam usuline põhimeeleolu, mis luuletajat waldab; demonit, õudset saatusewäge, mis selle maja häwitab, näeb tema ning laulab sellest:

Koor:

Oh deemon sa, kes kahewõrd alla tulnd
Tantalor poegade koja üle
Inimlik-naistena, sarnandid sulle!
Waluga waldad sina meie meelt!
Kui kannates ronk seisab ta seal laiba peal
Ja tõstab kraaksudes oma mõrtsuklist rõõmu.

Klytemnestra:

Ah, wiimaks ometi ütlesid tött:
Hüütasid selle soo deemonit!
Tema see on, kes seeskonnas toidab
Mõrtsuklist, põlewat janu, juua
Wärsktilkwat merd
Weel enne kui pahkunud wana haaw.

Koor:

Jah, wihas on wägew deemon,
Nuheldes maja, keda sa nimetad!
Õnnetu nimi! süükoormatud- kurb,
Ning otsatu ohtudest nõretaw!
Kuid ah! eks kõige asja algaja
Ja kõige täidesaatja Zeusi tahtel!
Sest mis wõib siin maailmas sündida,
Mis Zeus ei taha? mis on,
Mis meile mitte taewast saadetud.“

Nii murrab ikka läbi tunne, et üks wägewam wõim selle naise läbi tegew; ja sellepärast kaswab, nagu meie luuletaja ütleb, „kehade hiiglamäär“, niisama, nagu hingede, kaugel üle inimliku. Kujud sarnaste piirjoontega, nagu see Klytemnestra, ei ole tänapäewaste, inimest-kujutlewate abinõudega üleüldse mitte ettetoodawad. Tuletame meelde, et wanade greeklaste näitlejad määratul kuthurnil sammudes, näokattes ülesastusid, ning et see mask wististe mitte ainult inimlisi näojooni ülema tarretusega ei katnud, waid ühtlasi ka häälekõla kõwendajaks oli. Nii wõis waewalt juttu olla inimese järeлайamisest, ning kõiges tema olemises ja wiisis peab nõndanimetatud Greeka näitlejat — kelle kõne walidate modulatsiooni säaduste järgi käis — peab, ütlen ma, Greeka näitlejat wõrdlema ennem modern oratooriumi lauljaga kui inimest etendajaga.

Seisab aga modern näitus ometi ülesande ees, etendada ühe niisuguse antiik-kunstniku osa, mis aateliselt waadatud, hoopis wõimata, siis peab tema, et ligikaudugi selle, luuletajast siin asutatud kunsti waimule wastata, eneses esile wõluma kõik selle, mida hüütakse „paatuseks“.

Toost. Asutawa Kogule.

Seitsmesaja aasta eest oli meil kord aeg — wabaduse aeg, kus rahwas, Eesti rahwas oli waba — oli waba rahwas. Kus olid rahwal omad wanemad ja wabad talud ja linnad. Rahwal olid omad wabad koosolekud ja nõupidamised. Wabalt läks igauks oma põllule, wabalt tööle, oma kalli emakese maa mullapinnale, seda wabalt harima, omal kulda wälja kündma wiljakörrel kõikuma.

See aeg oli siis — kui weel taaralaste taimi kandis meie kallis isamaa, oli siis — kui wahwa waba Eesti rahwas lugulõime kodus, ilusaksa laulukangaksa. See oli ükskord siis — seitsmesaja aasta eest — kus oli Eesti rahwal rahwa ühistunne, ühine rahwas, Eesti rahwas olla.

See muld ja see maapind, mis meie esiwanematele olgu kerge — on kogu Eestile olnud seitsesada aastat püha. Ta on kallis olnud meile kõigile.

Meie esiwanemate püha raudne weri, on meie kodumaa Eesti mullapinda rammutanud, ja seitsmesaja aasta wältusel ei ole temast arenew Eesti sugu aja tuulte ja tormide marus raugenud.

Läbi pika orjaaja oleme meie nüüd jälle täielise iseseiswa waba päkese piirele, uue aatelise iseseiswa Eesti rajani — Asutawa Koguni — jõudnud.

Meie peame — kui meie ripakil endiste orjadena teiste rahwaste sulastena mitte edasi elutseda ei taha — oma testamentlise tahtmise rahwana neile ühest suust ütleva, kes meid heameelel orjadena näeksid, ja neile, kes meid kui rahwast, waba rahwana erapooletult tunnistaks ja inimikkude õiguste põhjal toetaks.

Ja see on ainult wõimalik ja maksew — Eesti rahwasuuna, Asutawa Kogu läbi.

Elagu aateline waba iseseisew Eesti!!!

„Estonia“ teatri awamise sõna.

Dramaturgi Ed. Wilde poolt 20. aug. 1918.

Austatud teatri sõbrad! — Ja jälle sõudwad sügisepilwed kaarest kaarde, ja jälle tähnib sügisekäsi puie ehteid surmawärwidega, ja jälle rabisewad kalgid sagarad kurblikult akende wastu, ja jälle awab „Estonia“ oma ukсед ja teie tõttate siia tihedal tungil, piduriides, imeline ärewus palgel, janune õhin pilkudes. Mis, on, milles juurdub see wõim, see ajur, mille tõmbel teie meeled ja teie jalad tee siapoole leidwad? — Ja, küsi karjalapselt, miks ta wäljalt lillesid nopib ja neist pärja punub, et seda enesele pähe panna! Küsi öitsepoisilt, miks ta endale pajukoorest

wile walmistab, et sellest helisid wälja meelitada! Küsi orjaaegselt tuimalt talueldelt, miks ta oma wööpaelu wärwikirjadega ehib, küsi tema wennalt, pojalt ja mehelt, miks nad oma kirstusid ja kaljakappu nikerdustega katawad. Jah, päri enneajaloolise koopalise käest, mis sundis teda oma rüweda kalju-urka seinu sõejoonistustega elustama? Aitsmemehed ja laulikud, miks tekiwab need juba nomaadide ja kütirahwaste rüpest kõige hallimal muinasajal?

Ja sõbrad, kui teie täna siia tulite, ja homme jälle tulete ja tulewatel nädalatel ja kuudel ikka jälle tulete — seesama õnnelik ärewus silmis, seesama wastuseismata tung põues, seesama pidulik ärdus meeltes, siis sunnib teid taga jumalus, mis nii wana on kui inimese sugu, siis ajab teid see jumalus, millele meie esiwanemad nii tabawa nime on annud: ilo.

Ilo — see ei ole mitte ainult ilu, mitte ainult kaunidus. See mõiste sisaldab weel palju enam, ta tähendab ka tõe selle sõna kõrgemas ja täielikumast tähenduses. Januneb inimese hing looduse-sundlikult ilu järele, siis januneb ta ühes sellega tõe järele — ilutõe, elutõe, kunstitõe järele. Eks need ole ju tuhmist ürgajast peale luuletajad olnud, kes oma rahwa waimust ja hingest tõeterad, tarkuse-iwad kokku on noppinud. Eks peegeldu ühe rahwa geenius, tema koguwaim, tema hingeline füsioonoomia kõige selgemalt ta luules, niihästi muistses kui ka teatawa piirini nüüdses. Ja kas ei ole teile teatawaks saanud nähtus, et suured ja sügawad waimud kõigist rahwustest, nende seltskondlise järje peale waatamata, kirjanikud, luuletajad, filosoofid — et nad kõik tõe, õiguse ja õigluse teenistuses seisawad, et nende sulg wälja astub rõhutute eest ja rõhujate wastu, waewatute eest ja waewajate wastu, et esteetik ja eetik nende teostes ühiseks akkordiks koondub, et nad kõik selle wana ja suure historialise partei liikmed on, kelle lipp inimkonna kõigekülge wabanemise poole lehwib. Nad ei saa teisiti kui inimest armastada!

Mis puutub meisse siin näiteseinte taga, laudadel, mis maailma tähendawad, mis puutub meisse, selle ilotempli preestritesse, siis oleme endile ülesandeks teinud, seda ilu- ja elutõe, mida meie draamatilisest luulest ammutame, kõige paremat wõimist mööda erapooletult, ühesuguse armastusega kujutada ja kehastada. Meie põhjusemõte on truudus luuletõe, salliwus selle tõe mitmesuguste wormide wastu. Meie ei anna eesõigust ühelegi sihile ega woolule, meie laseme endi uksest sisse oma ja kõige rahwaste paremad waimutöölised, meie püüe on „Estonia“ kunstikoda kui rahwateatrit selle nime paremas tähenduses edasi ehitada, täiendada ja ajakõrgusele wiia. Selles püüdes ühinewad näitlejad teatri juhatuse ja eestseisusega.

Kuid palju, wäga palju oleneb selle sihi kättesaamiseks ka teist, austatud herrased. Heie olete täna rohkel hulgal meile külasse tulnud — tulge ka homme, tulge ülehomme, tulge kogu hooaja wältel, tulge ka siis, kui meie laudade üle mitte ainult kerge ja

kõige kergem muusa ei tantsi, waid kui siin kõrgemat esteetilist jumalateenistust peetakse, mis teie mõtlemist, teie waimlist kaasa-töötamist nõuab. Sest teie, ainult teie olete meie templi ülewal-pidajad, Eesti awalikud kultuura-asutused on sunnitud üksnes sugurahwa armastusest elama, mujalt meile abi ei tule. Ja mida wirgemalt teie tulete, mida osawõtlikumalt teie meid kuulatate, seda suuremat julgust ja wärskust jagate meie tööle — tööle, mis makswates oludes, kus meil üks puudus teist taga ajab, tõesti mitte kerge ei ole. Jääge meile truuks, ja meie töötame teile truuks jääda.

Tänawune mänguaeg wõtku sellega algust!

August Wiera. Wanemuise laulupidul 1869. a. Tartus.

Laulupidule kokkutulnud lauljad wiidi „Wanemuisest“ korraldajate juhatusel linna korteritesse. Igal pool wõtsid kodanikud ja herrased maalt tulnud lauljaid lahkeste wastu. August Wiera sai korteri Dr. Rosenthali wanemate juure Jaani kiriku läheduses.

Et just kooli waheaeg oli, kus üliõpilased, kooliõpilased ja osalt ka linnalasi suwitusel, jatkus kõigile pidule tulnud wõõrastele lahedaid ja hästi sisseseadud ruumisid. Suuremalt jaolt suitsu tubadest tulijad lauljad nägid linna esimest korda. Linnalaste lahkus ja mõnus kodulikkus pani paljuid kohkuma, nii et nad aralt eeskodades püsi pidama jäid ja tahapoole sugugi sammu tõsta ei julgenud.

Põrandal paikanesid toredad kõnniriided, waibad ja kasukad, seintel suured läikiwad peeglid ja särawad pildid, wooditel siiditekid ja pitsidega ilustatud padjawirnad, mis ulatasid poole laeni.

Alles aegamööda mindi julgemaks ja hakati mõnusunud tundma. Peale õhturoa ja magusa teewee kadus reisist wäsinud August Wiera teiste silmade eest patjade sügawusse ega ärkanud enne, kui hommiku kohwile kutsuti. Haruldašt imestust äratasid kohwisaiad oma mitmesuguste wormidega ja ettekujutamata hea maitsega. Lasti ka tublisti hea maitseada ja mindi laulupidu rongikäigule.

Laulupidust, mis kolm päewa kestis, wõtsid osa 36 meeste-koori, umbes 900 lauljaga.

Esimese päewa 21. juuni hommikupoole oli Doomemäel pidu-jumalateenistus, õhtupoole Jaani kirikus waimulik kontsert.

Teisel päewal 22. juunil Ressource aias ühendatud kooride ilmalik kontsert.

Kolmandal päewal 23. juunil pandi sealsamas üksikute kooride wõidulaulmine toime.

Esimese wõidu sai Tallinna „Estonia“ seltsi laulukoor, teise wõidu Puurmani koor, kolmanda wõidu wääriliseks peeti „Kursi“ ja Maarja-Magdaleena laulukoori.

Linn pidas kõik kolm päewa püha, majad olid lippude ja pärgadega ilustatud ja akendest kallid waibad wälja riputatud. Lauljaid, kes lippude ehtel läbi linna pidupaikadele läksid, terwitati hõiskehüüetega. Terwe linn oli jalul. Peale eeskawa täitmist wiidi lauljaid kõiki nägemise wäärt kroonu- ja eraasutusi waatama — peajasjalikult ülikooli, taewast langenud kiwa ja enne-Noaaegseid wõõramaa täistopitud loomasid. Lõunaks kutsuti terwed laulukoored perekondadesse külalisteks.

Tartu seltsid külastasid wiimasel päewal wõidulauludest osa-wõtjaid, mille tõttu Maarja-Magdaleena laulukoor Tiigi uulitsas olewasse Saksa käsitöölise seltsi paluti.

Seal oli ilus tore aed, suure kõlakoja, kus suur seltsi meestekoor tulijaid lauluga terwitas ja keelpillide orkester waimustawa ilumuusikaga ülendas. Maarja-Magdaleena koor kandis selle peale oma paremaid laulusid kõlakojust. rohkel arwul kokkutulnud kuulajatele ette. Laulud „lõid läbi“, nii et peaaegu kõiki mitu korda korrata tuli.

Peale laulu ja muusika paluti külalised nende auks kaetud pidulauda, mis toredasti kaetud ja lilledega kaunilt ilustatud. Laual leidis ohtrasti kõiksugu ennenägemata toituisid ja tundmata weinisid.

Seltsi laulukoor laskis Eesti lauljaid elada ja wahuweiniga joodi lauljatele terwit. Peeti wastamisi kõnesid ja lauldi wastamisi mitmed laulud, kord linna, kord maa lauljate poolt. Laulu elawus ja kõlawus kaswas kõiksugu wärwiliste ja wahutawate weinide abil iga minutiga nii, et waimustusel piiri ei näinud olewat. Käteplagin, kõned, klaaside kõlin, laul ja muusika waheldus wahetpidamata ja wõttis mõnelgi külalisel wõimaluse kõhu täis söömiseks. Toidud olid ka tundmatad ja nii austati rohkem jookisid, mille tõttu mitmetunnilise pidutsemise järele weinid märgatawalt wõimu hakkasid wõtma.

Sellesama päewa õhtul oli ka „Wanemuises“ üleüldine pidusöök. Maarja-Magdaleena lauljad tahtsid sellest osa wõtma minna kui aeg kätte jõudis. Laulukoori juht teatas sellest piduandjatele, kuid need ei tahtnud sellest teadagi. Pidustamisetuju oli nii waimustawale järjele tõusnud, et seda kudagi katkestada ei tahtud, waid tungiwalt paluti kõiki sinna jääda. Wiimaks lepitati laulujuhataja nõusolekul niiwiisi kokku, et ainult kuni kümne-meheline koor sinna jäi ja teised „Wanemuise“ pidusöögile läksid.

Nende mahajäänute kümne sekka, kuigi wastu tahtmist, pidi August Wiera jääma, sest tema laulis esimest tenori ja oli kõige parem esimese tenori laulja kooris.

Saksa käsitöölise seltsis wältsas pidu heas tujus edasi. Õhtul oli aed wärwiliste laternatega walgustatud, lasti tulekerasid õhku ja põletati wärwitulesid mitmetmoodi wigurites. See pakkus maal üleskaswanud külalistele niisugust pilku, et mõni neist arwas, end elawalt taewas olewat.

Umbes kelle ühe ajal ööse kustusid wärwituled ja aia tume-
daid puid algas juunikuu ilus suwine hommik ehtima.

Muusik ei mänginud enam ja aed jäi aegamööda waikseks
ja tühjaks. Järele olid jäänud kümneheline Maarja-Magdalena
meestekoor, mõningad seltsiliikmed, linnalased ja lauljad. Lauljad
olid enamasti paksud, halli habemetega herrad, kes kuld prillisid
kandsid. Nüüd algas kinnises suures saalis nende keskel pidutse-
mine uuesti. Siin laulis igaüks, mis tema mõistis. Ka August
Wiera pidi mitmed oma poisikesepõlwes õpitud laulud ette
kandma — mu seas „Ma olen rõõmus laulumees“, mida teda
tõhtepuhku korrata paluti.

Weinituju ässitas meeli. Ehk küll noor August joomises ette-
waatlik püüdis olla, pidi ta pika aja peale wõimsamale alla andma,
jäi pehmeks, ja ta laulmine soikus. Nii tuli siis ka wiimaks lahkumise-
tund kätte. Lahkumine herradega oli soe ja südamlilik. Jumalaga
jätmisel pigistati käsi ja lahkumise musud ei jäänud andmata.

Koitwa taewa naeratusel liikusid külalised mägedest alla,
udustest orgudest läbi linna poole.

August Wiera wiidi tühja, pika uulitsa otsani ja öeldi, et
mingu niikaua kui Jaani kirik wastu tuleb, küll ta siis seal korteri
üles leidwat. Noormees, kelle pea weinist kumises ja jalad nõr-
gaks olid jäänud, tuigerdas kuni kiriku juure, märkas weel oma
maja näha, wankus üle uulitsa ja kaotas tasakaalu.

Kui teised lauluwennad „Wanemuises“ kodu tulid, leidsid
nad noore Augusti rentslis rahulikult magamast. Wõtsid siis wäsi-
nud keha kätele, kandsid korteri ja heidsid ta sullepatjadesse.

Hommikul ärgates, ei teadnud noor Wiera millegist, ta ei
näinud patjade sügawuses midagi. Aegamööda hakkas ta aru
saama, et oli olnud laulupidul. Woodist wälja tulles katsus rää-
kida, kuid ei saanud. Hääli oli sootuks ära. Hommik oli külm
olnud, nii et hall isegi paljus aedades lilled, roosid ja õrnemad
puulehed ära näpistanud. Ka noore August Wiera waesekese
ilusa tenorihääle oli külma-poiss lõhki lõõnud. Sest õhukestes
riietes mõnda tundi niiskuse käes magada pole mitte nali — pea-
legi weel pärast rohket waimustawat laulmist herradele.

Waene noormees oli õnnetu. Tahtis ta ju weel tänagi nii
mõnegi südant oma ilusa tenoriga waimustada, kuid ta hääli jäi,
ja jäigi ära.

Näitelawategelasele ja näitemängust osa- wõtjale.

Kiitus.

On inimesi, kes näitemängul näitlejatele kiitust ei luba awal-
dada — tõendades, et saadud muljed ja tunded selle läbi häwi-
neks. Kuid kontserdis plaksutawad nad wäsimata iga lõpukõia

enne selle maitsta saamist surnuks. Missugune ülekoos. Laulja, virtuoos saab juba iga vähema ergupingutuse pala eest tasu, mis temas uuesti auahnuse püüdeid veel paremat pakkuda elule kutsub, kuna näitlejatel ergud kiiduawalduse kosutusest ilma jääwad. Näitleja ei saa entusiastmuses olewast publikumist uut jõudu, ja ta ei suuda siis ka publikumi entusiastmusesse ajada, sest ta teab, et ärakulutatud jõud tagasi andmata jääb. Küsida wõiks, kas ja missugusel kujul entusiastmus kuulajale ja kunstnikule eluwäärtusi annab?

Kirjaniku puutumatus.

Mõned kirjanikkudest tunnistawad ainult neid põhjuseid makswaks, mis ilma erandita kirjaniku töö muutmised ärakeelawad. Küsima peab: Kas wõib kirjanikule ka midagi inimlikku juhtuda? Kui, — siis wõib ka muutja parandusega eksida. Ja mis peab nende kirjatöödega sündima mis aastasade eest loodud ja nendega, mis aastakümnete pärast ajawaimule ja maitsele ei wasta? Kui meie tänapäew Molière, Calderoni, Schilleri, Shakespeari nii mängisime, kuda need kirjanikud seda mängimist mõtlesid, siis peaksime oma näitelawad uuesti ümberehitama, meie näitlejad tooleaegsete eluwiiside järele elama ja eluawaldama. Kui meie aja kirjanik tundelist meeleolusid näitlejal mitte läbielada, näitada ei lase, siis on näitejuhil õigus ja kohus abinõusid otsida selle wastu. Waatajale ei tohi kirjanik mitte seda jutustada, mis waatleja nägema peaks. Näitelawa on näitamiseks, mitte kirjeldamiseks. Näitelawal walitsew sõna ei kirjelda — ta on.

Näitleja.

On ta kunstnik? Kuda oleks wõimalik kindlaks teka näitelawa tegelasel, et ta kunstnik on? Wõiks wastata, niisama nagu igal teisel kunstnikul: Ta peab suutma mõjuawaldusi waatajas, kuulajas elule kutsuda. Peab silmale, kõrwale, tunnetele hea olema, mitte üksi mõistusele. Kuid küsima peab, kes on waatajatest ja kuulajatest selle otsustajad? Kas ei ole paljude waatajate ja kuulajate ergud tunneteks arenemata ehk rikutud, nii et naad ainult mõistusega otsustawad? Mõistus takistab sagedaste tundelist inimest õieti tundmast, iseäranis kui ta tunnetel takistuseks isik, kellest ta kui inimesest palju paha on kuulnud, teadmata kas see õige on. Kunstnikudel, kirjanikudel, joonistajatel, muusikameestel, raiduritel on wõimalik olnud alles peale surma kunstnikkudeks saada, kui tema wastaste waenulik kihutusetöö kustunud ja walega hüpnootiseeritud waataja ja kuulaja hüpnootiseeritud alt wabanenud. Kuida on aga näitlejal nüüd wõimalik oma elutööga kunstnik olla, kui ta töö, töö sündimise silmapilgul sureb? Waene näitleja, sagetaste sured sa kõige oma kunstiga, sest, et sinu kunsti nägijad sind

tunnewad. Muusikeril on instrument ja isegi lauljal on ta häälepaelad, mis igaweste erapooletul põllul tundmatad, kuid sinu terve keha, näitleja, näitab inimesele inimest ja kui inimene ei wasta sa nende inimeste tunnete.

Kunstnikud.

Kunstnikud ei ole weel need, kes näitemängudes kaasa mängiwad, isegi suurtes osades — niisama nagu igaüks mitte weel kunstnik ei ole, kes joonistada, woolida, wiulit ja klawerit mängida mõistab. On ilmas kuulsaid küllalt olnud, keda kunstnikkudeks peetud ja on ka küllalt neid kunstnikka olnud, kes siit ilmast lahkunud ilma, et ilm nende kunsti näha oleks mõistnud.

Näitelawad Eestis.

Tänini on maal ja ka linnades tuhandeid ja sadatuhandeid wara ja rahwa töowäärtusi seltsimajade ja näitelawade ehitamiseks tarwitatud, kuid nii suured ehk wäiksed, kui nad ka saanud, ei wasta neist asjalikult ükski ajanõuetele ja olnud lootustele. Kui nad walmis, siis selgub, et üks ehk teine asi ei ole hea. Üleüldine wigä on aga alati, et näitelawa kõrwal ruumid puuduwad, ehk kus neid ka on, jääwad nad nii kitsaks, nagu ei olekski neid.

Wõrreldes on see nii, nagu oleks talud ehitatud ainult kambri ja tarega, kuid puuduwad aidad, laudad, reiaalune jne. Ei ole näitelawadel tarwilisi kõrwal ruumisid ja pannipaikasid. Ka „Estonia“ ja „Wanemuise“ teater kannatawad selle puuduse all.

Maal peaksid wallad ja kihelkonnad ühinema ja omale nõuete kohased näitelawad ehitama.

Maitsewastased eesriided.

Tarwiline seaduse-projekt kunstide parlamendile.

Üle maa on meil Eestis enam kui sada seltsi, kus näitelawad olemas. Wäheste eranditena on enamasti kõik eesriided nii wõimata maitsewastaselt wärwide kokkuseade poolst käsitatud, et see kuriteona eesriide ees istuwa rahwa peale mõjub. See on kawakindel mõrtsukatöö maitsewastase eesriide abil rahwa hinge ilutunde kallal. See on rahwa maitsearenemise sunnitööle saatmine.

Et meil eesriiete-maaliijate eriala puudub, siis olgu siin neile, kes selles huwitust tunnewad, aluseks antud wärwide kokkuseade tabel, (lhk. 32).

Nüüd kus Haridusministeeriumi juures kunstide nõukogud ja parlament saamas, peaksid nad näitelawade kohta esimese kõige lihtsama ja tarwilisema eesriiete uuenduse seaduseks tegema, et ükski selts näitemängu mängimiseks luba ei saa, kui tal eesriide kunstide nõukogu poolt heakskiitmata.

Wärwide kokkusead,

mida peajasjalikult eesriiete, traperiide jne. jaoks tarwitatakse.

Käsitamine wärwidega.	Põhitoon.	Esimene wari.	Teine wari	Walgustoon.	Helktoon.
Punane	koshenillpunane krapproosa	koshenill ja ultramariinsinine	nagu eelolew ja must	tsinober ja walge	tsinober ja koshe- nil ja õige palju sinist
Kollase	hele shütt- kollane	tume ehk kuld- ooker	umbra ja põle- tatud Terra di Siena	hele kroomkol- lane ja walge	kroom punane ja tsinober roheline
Rohelise	lubjaroheline walgega	lubjaroheline hele kroomkollasega	Lubjaroheline mustaga ehk rohakas umbra	teraw Viktoria roheline ja walge	permonent rohe- line kroom punasega
Sinise	asursinine hele ultramariinsinine bremerisinisega	tume ultrama- rin sinine	nagu eelolew mustaga	bremerinine ultramariin-vio- lett ja walge	terassinine mineralsinisega
Walge	kollakas kriidi- toon	hele ookeriline hall	tumehall	tsinkwalge ehk tinawalge	oranshe walgega

Hästi mõjuwate wärwide kokkuseaded traperiideks on:

1. Kui punane eesriie : walge, kollane- ja rohakas kreenimvärwiine keskkoh. 2. Kui kollane eesriie : walged ja kerge violet keskkoh.
 3. Kui roheline eesriie : laksvärwiine, violett, kollakaswalge keskkoh. 4. Kui sinine eesriie : walge ja kollakaswalge keskkoh.
- Peale selle iga eesriidel : keskkohas maastik, sügis, kuuwalge õõ, õhtu-meelsetu kujutades.

Näitelawa arwustamine.

Näitekunsti-kongressi otsused Berlinis teatrite näituse puhul.

Iga arwustaja peaks, et näitelawa tööd tundma õppida, kaks kuni kolm aastat parema teatri juures praktiliselt tegew olema. Ilma selleta peaks „teatrite keskkorraldus“ neil arwustamise awalikult ära keelama.

Esietenduste arwustamised peaksid ära jääma. Esietendust tohib ainult kirjeldada, mis aga mitte arwustaja ei tee, waid feuilletonist ehk estet.

Igal tingimisel tuleks kirjandusline arwustus ja etenduse arwustus lahutada. Kirjandusline arwustus peaks enne etendust ilmuma, selle peale vaatamata, kas rahwa uudishimu selle all kannatab wõi mitte. Sest uudishimu täitmiseks ei tohiks üleüldse näitemängu mängida.

Etenduse arwustuse awaldamine määratakse ühe kindla päewa peale ja nimelt laupäewaks, kus laiemad kihid wõimalust leiawad arwustust lugeda

Ajalehed, kes arwustada lasewad — peaksid teatriarwustaja peatöö ja tegewuse teatrisse asetama. Arwustajatel peaks õigus olema kõigist teatri proowidest osa wõtta, ja arwustaja peaks etendust mitu korda enne vaatama, kui ta arwustuse kirjutab.

Peaks see arwustajatele igaw ja wäsitaw paistma, siis wõiks nende tähelepanekut ainult selle peale juhtida, et see nende töö olgu ja et iga tööd, töö wääriliselt tuleks hinnata ja honereerida.

Seltskond peaks oma parema nõuetega teatris tegewalt esitatud olema ja arwustaja kui aatemees ja esteet oleks näitelawa tegelaste ja seltskonna liikmete waheline waimlise sideme looja.

„Estonia“ teatri 1907/8 aastal. Tegewuse ülewaade.

Teatri tegewuse aja jooksul 1. septembrist 1907. a. kuni 1. maini 1908. pani teater 87 näitemängu õhtut toime. Hooaja jooksul wõtsid teatrist osa 36.800 teatriskäijat.

Teatrist oli sissetulek 15.432 rbl. 47 k. ja wäljaminek 16.044 rbl. 48 k. Tegelaste palgad: 7.940 rbl. 75 k. Wäljaminekute hulgas äratub tähelepanemist weel: Dekoratsioonid 356 rbl. 19 k. Näitemängude tükkide omandamine 399 rbl. 80 k. ja näitemängu tükkide üür 274 rbl. 19 k. Muusika ja muusikajuhi palk 2.743 rbl.

Eestseisuse liikmeteks oli: J. Linnamägi, K. Maurits, Dr. Akel, Dr. Masing, A. Uibopuu, E. Dolf, J. Kesküll, L. Tõnson, J. Reichmann, W. Clement, M. Kippert. — Rewdendid: M. Püüd, G. Westel. T. Saarmann.

Estonia teater

Etend. №	Nädala päew	Kuu päew	Ettekantud	Autor	Sihitus	Näitejuht
1	Pühap	Spt. 2	Prokuror Alexander	Karl Schüler	Kurbmäng 4 w.	Paul Pinna
2	Neljap.	6	Auu	Hermann Sudermann	Waatemäng 4 w.	Paul Pinna
3	Pühap.	9	Prokuror Alexander			
4	Keskn.	12	Meeletu mõte	Karl Lauf's	Naljämäng 4 w.	Theodor Altermann
5	Laup.	15	Tulge minu juurde kõik, kes teie wawatud ja koormatud oiete	Hermann Heijermann's	Waatemäng 3 w.	Julius Rossfeldt
6	Pühap.	16	Auu			
7	Keskn.	19	Põrgu tee	Gustav Kadelburg	Naljämäng 3 w.	Paul Pinna
8	Laup.	22	Mu Leopold	Adolph L'Arronge	Rahwatükk laludega 6 p.	Paul Pinna

O s a l i s e d

Tähendus

Dr. Heinrich Aleksander — Paul Pinna. Dr. Otto Aleksander — Theodor Altermann. Wehner — Heino Anto. Dr. Behling — Aleksander Johanson. Dr. Schneller — August Michelson. Emand Wild — Maimu Anto. Kaspert Wild — Julius Rossfeldt Lisbet Hesse — Betty Jöggis. Mirzel Schmidt — Netty Adler. Wenderot — Eduard Kurnim. Politseikommissar — August Kuuskmann. Wangiwaht — Nikolai Wehrmann. Politseinik — Woldemar Karro.

Algus kell 8.
Awamise etendus. Uus.
Prolog
Waheaja muusikajuhat.
Otto Hermann.

Mühling — Heino Anto. Amalie — Liddy Adler. Kurt — Th. Altermann. Leonore — B. Jöggis. Brandt. — Rosin. Stengel — A. Johanson. Trast — J. Rossfeldt. Robert — P. Pinna. Wana Heineke — E. Kurnim. Emand Heinecke — Anette Rossfeldt. Auguste — M. Anto. Alma — Mia Pumbo. Mihalski — A. Kuuskmann. Hebenstreit — L. Wurma. Wilhelm — W. Karro.

Neiu Mia Pumbo
esimene etteaste.

Algus ke'l 8.

Algus kell 8

Kiwipea — A. Kuuskmann. Friederike — B. Jöggis. Emmy — L. Adler. Lüders — Altermann. Birnstiel — Kurnim. Kronlein — Johanson. Knöpfler — Rossfeldt. Fifi — Pumbo. Bender — Pinna. Veronika — Rossfeldt. Evy — N. Adler. Pankmann — Anto. Schmetting — Michelson. Müller — M. Anto. Pinsol — Karro.

Algus kell 8.

Rita — Pumbo. Nansen — Rossfeldt. Halastaja õde — Jöggis. Jakoba Anto. Bronk — Pinna. Janetja — Rossfeldt. Langebis — Kurnim. Dr. Geert — Anto. Van-Dalen — Kuuskmann. Üks meremees — Altermann.

Algus kell 9.

Dornwaldt — Pinna. Agathe — Rossfeldt. Bendler — Altermann. Tilly — Adler. Gernau — Kuuskmann. Cornero — Adler. Duiano — Karro. Prshewussky — Rossfeldt. Bayer — Joh. Lepa. Ulrich — Kurnim. Martha — Anto.

Tshernikow — Rossfeldt. Natalie — Rossfeldt Marie N. Adler. Anna L. Adler. Emma — Pumbo. Rein — Pinna. Klara — Jöggis. Leopold — Altermann. Liina — M. Anto. Selli — Kuuskmann. Heling — Kurnim. Wengel — Nandi Kalm — Kiwi. Tuulik — Laane. Traat — Wurma. Paju — J. Lepa. Kandelmann — Anto. Pärn Johanson. Lang — Karro Karl (poisikene) — Michelson.

Muusikajuht
Otto Hermann.

Etend. nr	Nädala päev	Kuu päev	Ettekantud	Autor	Sihitus	Näitejuht
9	Pühap.	23	Meeletu mõte			
10	Keskn.	26	Elga	Gerhard Hauptmann	Draama 6 p.	Paul Pinna
11	Laup.	29	Scherlok Holmes	Conan Doyle romani järele	Näitemäng 4 w.	August Kuuskmann
12	Pühap.	30	Mu Leopold			
13	Keskn.	Okt. 3	Pärast õhtu palwet (Zapfenstreich)	Franz Beyerlein	Draama 4 w.	Paul Pinna
14	Laup.	6	Mu Leopold			
15	Pühap.	7	Pärast õhtu plw.			
16	Keskn.	10	Metsamajas	Richard Skowronek	Draama 4 w.	Theodor Altermann
17	Laup.	13	Walgehobu wõorastemajas	Oskar Blumenthal ja Gustav Kadelburg	Na jamäng 3 w.	Paul Pinna
18	Pühap.	14	Mu Leopold			
19	Keskn.	17	Anna Liisa	Minna Canth	Kurbmäng 3 w.	Julius Rossfeldt

O s a l i s e d

Tähendus

Strashenski — Pinna. Elga — N. Adler. Marina — Jöggis. Dimitri — Kurnim. Grigori — Kuuskmann. Timofei — Johanson. Oginski — Altermann. Dorka — Anto. Munk — Pinna. Rüütel — Rossfeldt.

Palutakse vaatuste waheaegadel käia ja kiitust awaldada.

Holmes — Kuuskmann. Moriani — Rossfeldt. Katogen — N. Adler. Lestrade — A. Johanson. Gregson — Kurnim. Watson — Anto. Lara — Jöggis. Madsh — Michelson. Parbes — Rossfeldt. Lord — J. Lepa. Professor — Liebmann.

Bannewitz — Anto. Höwen — Kuuskmann. Lauffen Altermann. Volkhardt — Pinna. Queiss — Lepa. Helbing Helbing — Rossfeldt. Michalek — Kurnim. Spiess — Karro. Klara — N. Adler. Paschke — Trilljärw. Ledenburg — Johanson. Hagemeister — Komi. Esiistuja — Anto. Kohtuliige — Kassfeldt. Süüdistaja — Salun. Sekretär — Liebmann. Norem arst — Michelson. Feldwebel — Karro.

Spalding — Rossfeldt. Ewa — Jöggis. Wilhelm — Pinna. Anton — Altermann. Marie — N. Adler. Weskalnies — Anto. Anna — Anto. Plessenthien — Johanson. Zielmann — Kuuskmann. Buchholz — Kurnim. Bintschkowa — Rossfeldt. Kohtunõunik — Michelson. Arst — Karro. Kohtukirjutaja — Kassfeldt.

Vogelhuber — Pumbo. Leopold — Kuuskmann. Gieseke — Pinna. Otilie — Jöggis. Charlotte — Rossfeldt. Hinzelmann — Johanson. Klara — N. Adler. Siedler — Altermann. Sülzheimer — Kurnim. Loidl — Karro. Resi — N. Adler. Assessor — Michelson. Emmi — L. Adler. Kracher — Kurnim. Mägestikureisija — Rossfeldt. Kathi — Wurma. Franz — Komi. Picolo — Anto. Mirzel — Wurma. Paadimees — Kassfeldt. Sepp — H. Anto.

Üleüldise soovi peale wiimast korda.

Karteso — Rossfeldt. Riika — Tarri. Anna Liisa — Jöggis. Pirko — M. Anto. Kiwimaa — Kuuskmann. Mikko — Johanson. Husso — A. Rossfeldt. Opetaja — Anto. Tohter — Kassfeldt. Kohtunik — Karro. Kaupmees — Kurnim. Ristola — E. Anderson. Heimose — Wurma. Katajamäe — Laane.

Etend. №	Nädala päew	Kuu päew	Ettekantud	Autor	Sihitus	Näitejuht
20	Pühap.	21	Herrad Pojad	Oskar Walter ja Leo Stein	Rahwatükk 3 w.	Paul Pinna
21	Keskn	24	Doktor Kohn	Max Nordau	Kurbmäng 4 w.	Paul Pinna
22	Laup.	27	Metsamajas			
23	Pühap.	28	Mu Leopold			
24	Keskn.	31	Arthur ja Anna	C. R. Linnutaja	Näitemäng 3 w.	Julius Rossfeldt
25	Laup.	Now. 3	Kui Onu hullu- majas käis (Pension Schöller)	W. Jakoby	Naljamäng 3 w.	Theodor Altermann
26	Pühap.	4	Elga			
27	Keskn.	7	Prok. Alexander			
28	Laup.	10	Wale	Ferdinand Karlson	Draama 3 w	Paul Pinna
29	Pühap.	11	Arthur ja Anna			
30	Keskn.	14	Wale			
31	Laup.	17	Sabini naeste röowimine	Franz ja Paul von Schönthau	Naljamäng 4 w.	Theodor Altermann

O s a l i s e d

Tähendus

Rommel — Pinna. Johanna — Anto. Wilhelm — Kuuskmann. Gusti — N. Adler. Gimpert — Johanson. Rudolph — Altermann. Range — Kurnim. Lotte — Rossfeldt. Else — L. Adler. Himmer — Wurma. Jerome — Karro

Moser — Rossfeldt. Emma Moser — A. Rossfeldt. Karl — Altermann. Ernst — Komi. Kristine — N. Adler. Leberecht — Pinna. Marie — Anto. Dr Kohn — Kuuskmann. Amschl — Johanson. Annchen — Jöggis. Kielholdt — Kurnim. Hofermann — Anto. Binz — Michelson. Rigal — Johanson. Wilhelm Karro.

Arthur — Altermann. Otmar — Johanson. Emilie — N. Adler. Otmari tädi — Jöggis. Laane — Rossfeldt. Anna — Pumbo. Tiio — Anto. Blüthenroth — Pinna. Iwask — Karro. Madisson — Rossfeldt. Mihkel — Michelson. Kristjan — Anto. Torba — Kuuskmann. Tõnu — Kurnim. Wanamees — Anto. I talupoeg — Rossfeldt. II talupoiss — Michelson. Tüdruk — Wurma. Naine — Rossfeldt. Toapois — Kassfeldt.

Klaproth — Pinna. Ulrike — Jöggis. Ida — Wurma. Franziska — Anto. Alfred — Johanson. Kisling — Anto. Bernhardi — Kuuskmann. Krüger — N. Adler. Schröder — Kurnim. Pfeffer — Rossfeldt. Frederike — L. Adler. Rumpel — Altermann. Cröber — Rossfeldt. Karl — Karro.

Kask — Rossfeldt. Anna — Jöggis. Linda — N. Adler. Kaljuwald — Altermann. Lilienfeldt — Pinna. Hermine — Pumbo. Klementine — Anto. Barth — Johanson. Sörg — Anto. Taube — Kurnim. Stryk — Kuuskmann. Tamm — Karro. Kata — Wurma. Mats — Michelson. Leeni — Rossfeldt.

Gallwitz — Kurnim. Frederike — Rossfeldt. Paula — N. Adler. Neumeister — Kuuskmann. Marianne — Jöggis. Gross — J. Rossfeldt. Emil — Altermann. Striese — Pinna. Rosa — Anto. Meisner — Karro.

Etend. №	Nädala päew	Kuu päew	Ettekantud	Autor	Sihitus	Näitejuht
32	Pühap.	18	Meeletu mõte			
33	Keskn.	21	Murdunud	Karle Halme	Draama 4 w.	Julius Rossfeldt
34	Pühap.	25	Elga			
35	Keskn.	28	M-sell Nitouche	N. Meilhac ja A. Millaud	Operette 4 w. G Herve muusik	Paul Pinna Muusikajuht: Otto Hermann
36	Laup.	Dets. 1	M-sell Nitouche			
37	Pühap.	2	Murdunud			
38	Keskn.	5	Proowikandidat	Max Dreyer	Draama 4 w.	Theodor Altermann
39	Pühap.	9	M-sell Nitouche			
40	Keskn.	12	Kirikuküla herrased	Erekmann Cha- trian'i järele eestistanud H. Anto	Näitemäng 4 w.	Julius Rossfeldt
41	Laup.	15	Proowikandidat			
42	Pühap.	16	M-sell Nitouche			
43	Keskn.	19	Kirikuk. herras.			
44	T. f. püh.	26	Mu Leopold			
45	K. J. püh.	27	M-sell Nitouche			
46	Laup.	29	Woolus (Der Strom)	Max Halbe	Kurbmäng 3 w.	Paul Pinna

O s a l i s e d

Tähendus

Kaljas — Kuuskmann. Pantti — Rossfeldt. Eewi — Anto. Airola — Jöggis. Aino — Anto. Teenija — Wurma.

Major — Rossfeldt. Celestiae — Pinna. Champlatreux — Altermann. Lariot — Kurnim. Gustav — Michelson. Robert — Anto. Direktor — Johanson. Näitejuht — Kuuskmann. Soldat — Karro. Denise — Pumbo. Estseisjana — Jöggis. Corinne — Adler. Grimlette — Anto. Lydia — L. Adler. Sylvia — Wurma. Wärawahoidja — A. Rossfeldt. Kaswandikud: Hesse, Feldt, Muhlmann, Wilberg.

Fritz — Pinna. Malte — Trilljärw. Luise — Rossfeldt. Geissler — Jöggis. Korff — Anto. Brokelmann — Rossfeldt. Pr. Brokelmann — L. Adler. Gertrud Brockelmann — M. Anto. Eberhard — Johanson. Holzer — Otto Kullerkupp. Volmiller — Kuuskmann. Störmer — Kurnim. Balduin — Michelson. Benefeldt — Altermann. Hirsekorn — Karro. Dewitz — Wurma.

Jüri — Kurnim. Anna — L. Adler. Adu — Rossfeldt. Johannes — Pinna. Adam — Johanson. Wiia — Jöggis. Liisa — Pumbo. Rankel — Altermann. Mihkel — Karro. Madli — Rossfeldt. Tohter — Michelson. Toomas — Karro. Hans — Liebermann. Ewa — Wurma. Külanaised I — Anto, II — Adler.

Filippine — Jöggis. Peeter — Pinna. Heinrich — Rossfeldt. Jakob — Altermann. Renate — N. Adler. Ulrichs — Kurnim. Hanne — Wurma.

Etend. N ^o	Nädala päew	Kuu päew	Ettekantud	Autor	Sihitus	Näitejuht
47	Püpap.	30	Niobe Kahe naese mees	O. Blumenthal Tscherepanow'i	Naljämäng 3 w. Naljämäng 1 w.	Paul Pinna
48	Teisip.	Jaan. 1	M-sell Nitouche			
49	Pühap.	6	Mu Leopold			
50	Keskn.	9	Woolus			
51	Laup.	12	Wastu wett	Chr. Rutoff	Waatemäng 4 w.	Julius Rossfeldt
52	Pühap.	13	Proowikandidat			
53	Keskn.	16	Poismeeste klubi	M. Balutzky	Naljämäng 3 w.	Theodor A termann
54	Pühap.	20	Woolus			
55	Keskn.	23	Jongleur	Emil Pohl	Laulumäng 4 w. A. Conradimuus.	Paul Pinna
56	Laup.	26	Poismeeste klubi			
57	Pühap.	27	M-sell Nitouche			
58	Keskn.	30	Üle piiri	Heino Anto	Draamatikaline skizze 4 w.	Julius Rossfeldt
59	Laup.	Wrb. 2	Jongleur			

O s a l i s e d

Tähendus

Klapper — Pinna. Emilie — Anto Laura — Rossfeldt. Wernhof — Kurnim. Nelli — Jöggis Sasetzky — Johanson. Erdmann — Kuuskmann. Thummel — L. Adler. Tiina — Wurma. Niobe — N Adler. Korbmann — Altermann. Natalie — Anto. Matsberg — Kuuskmann. Rümmer — L. Adler. Peeter — Kurnim.

Plantoni järele

Esimest korda.
Woolus jäi laup 29. detš.
mängimata.

Peeter — Rossfeldt. Ewa — Jöggis. Liisa — Anto. Jaan — Kuuskmann. Mihkel — Anto. Juhan — Kurnim. Ello — Rossfeldt. Mart — Michelson Leeno — Wurma. Maali — L. Adler. Rätsepp — Michelson. Wiuli-Mikk — Karro. Lihunik — Trilljärw.

Bergfeldt — Jöggis. Olga — Anto. Huhn — N. Adler. Moor — Rossfeldt. Salzmänn — Kurnim. Hamann — Rossfeldt. Buchholz — Johanson. Halber — Th. Altermann. Meinert — Pinna. Petermann — Kuuskmann. Leontine — Wurma. Hans — Kasfeldt. Tobias — Karro

Siebentritt — M Anto. Freihold — Altermann. Thomas Meck — Pinna. Negel — Johanson. Grunlich — Anto. Finkmüller — Kuuskmann. Dörthe — Pumbo. Karobatti — Rossfeldt. Politseinik — Karro. Kleemeyer — Kurnim. Laura — N. Adler. Hinze — Johanson. Georg — Michelson. Adalzisa — Jöggis. Karobatti — Rossfeldt. Kimmel — Kuuskmann.

Andres — Trilljärw. Reet — Jöggis. Triin — N. Adler. Peeter — Altermann. Marie — Pumbo. Oti — Rossfeldt. Liis — Anto. Ann — Rossfeldt. Mihkel — Kuuskmann. Külakubjas — Michelson. Rannawaht 1 — Johanson, II — Kurnim. Tüdrukud 1 — Wurma, II — L. Adler. Poisid 1 — Karro. II — Kurnim.

Etend. nr	Nädala päew	Kuu päew	Ettekantud	Autor	Sihitus	Näitejuht
60	Pühap.	3	Poismeesteklubi			
61	Keskn.	6	Walge leht	Ernst Wolzogen	Naljamäng 3 w.	Theodor Altermann
62	Laup.	9	Woolus			
63	Pühap.	10	Üle piiri			
64	Keskn.	13	Woorimees Henschel	Gerhard Hauptmann	Draama 5 w.	Julius Rossfeldt
65	Pühap.	17	Jongleur			
66	Keskn.	20	Kuulus naene	Franz von Schönthau ja G. Kadelburg	Naljamäng 3 w.	Theodor Altermann
67	Laup.	23	M-m Sans-Gêne	W. O. Sardou	Näitemäng 4 w.	Paul Pinna
68	Pühap.	24	Kuulus naene			
69	Pühap.	^{Mrts} 2	M-m Sans-Gêne			
70	Keskn.	5	M-m Sans-Gêne			
71	Laup	8	Wan. Heidelberg	Meyer-Förster	Waatemäng 5 w.	Theodor Altermann
72	Pühap.	9	M-m Sans-Gêne			
73	Keskn.	12	Wan Heidelberg			

O s a l i s e d

Tähendus

Mose — Pinna. Homann — Trilljärw. Kurt — Altermann. Amalie — Anto. Gertrud — Jöggis. Paula — N. Adler. Deggenmeyer — Johanson. Terese — Rossfeldt. Leena — Wurma. Ekspress — Karro.

Henschel — Rossfeldt. Pr. Henschel — Jöggis. Scheel — Rossfeldt. Walter — Trilljärw. Siebenhaar — Kurnim. Wermelskirch — Pinna. Grunert — Karro. Franziska — Anto. Georg — Altermann. Fabig — Michelson. Frantz — Kuuskmann. Hauffe — Johanson. Hildebrandt — H. Anto.

Römer — Pinna. Agnes — Jöggis. Herma — N. Adler. Wally — L. Adler. Hartwig — Anto. Friedland — Pumbo. Balmay — Altermann. Traunstein — Rossfeldt. Ziegler — Kuuskmann. Seemann — Rossfeldt. Anton — Karro. Betty Wurma.

Catherine — N. Adler. Lefebre — Rossfeldt. Fouché — Johanson. Maria — Jöggis. Elise — L. Adler. Neuperg — Altermann. Savary — Anto. Rovico — M. Anto. Bülow — M. Anto. Bassano — Wurma. Brigade — Kurnim. Loristenne — Michelson. Canoville — Kuuskmann. Martimart — Jul. Liebmann. Jasmine — Kurnim. Despreauf, tantsmeister — Trilljärw. Kapp — Karro. Laroise, rätsep — Michelson. Constainne — Kassfeldt. Ronstenne — Michelson.

1. näitejuhi ja näitleja
P. Pinna benefiz ja
mängib Napoleon I. osa.

Karl Heinrich — Altermann. Haugk — Johanson. Passarge — Anto. Metzging — Kurnim. Breitenbach — Joh. Lepa. Jüttner — Trilljärw. Lutz — Pinna. Detlev — Rossfeldt. Bilz — Komi. Kurt — Fritz Israel. Wendell — Kuuskmann. Rüder — Kurnim. Emand Rüder — Rossfeldt. Dörrfel — Anto. Kellermann — Käthie.

Teise näitejuht hra Th.
Altermann'i benefiz.

Etend. №	Nädala päew	Kuu päew	Ettekantud	Autor	Sihitus	Näitejuht
74	Reedel	14	Rööwliid	Fr. v. Schiller	Draama 5 w. 10 pildi	Paul Pinna
75	Pühap.	23	M-sell Nitouche			
76	Keskn	26	Senatori herra	Fr. v. Schönthau ja G Kadelburg	Naljamäng 3 w.	Theodor Altermann
77	Laup.	29	Koduta	Max Halbe	Draama 5 w.	Paul Pinna
78	Pühap.	30	Senatori herra			
79	Keskn.	Apr 2	Geisha	Owen Halli	Operette 3 w. Sidney Jons'i muusik	Paul Pinna näite- juht. Marta Kampfe tantsu- juht. O. Her- mann muusika- juht.
80	E. L. P.	13	Rööwliid			
81	T. L. P.	14	Herrad pojad			
82	K. L. P.	15	M-m Sans-Gêne			
83	Keskn.	16	Geisha			
84	Laup.	19	Geisha			
85	Pühap.	20	Koduta			
86	Keskn.	23	Juudid	E. Tschirikow	Draama 4 w.	
87	Laup.	26	17-ne aastased	Max Dreyer	Kurbmäng 4 w.	Theodor Altermann
88	Pühap.	27	Geisha			
89	Keskn	30	Abielu pöörises	K. Kraots	Lõbumäng 3 w.	Paul Pinna

O s a l i s e d

Tähendus

Maksimilian — Anto. Karl — Rossfeldt. Franz — Pinna. Amalie — Jöggis. Spiegelberg — Kurnim. Schweizer — Kuuskmann. Grimm — Kassfeldt. Schufferl — Liebmann. Roller — Komi. Razmann — Karro. Kosinski — Altermann. Hermann — Johanson. Peeter — O. Kullerkupp. Daniel — Michelson.

Kolmanda näitejuhi ja näitleja Julius Rossfeldt'i benefiz.

Senator — Kurnim. Helene — Rossfeldt. Agathe — Jöggis. Stephanie — Anto. Oskar — Johanson. Mittelbach — Altermann. Gehring — Kuuskmann. Petzoldt — L. Adler. Steiner — Rossfeldt. Rekla — Wurma

Burwig — N. Adler. Pr. Burwig — Anto. Dieterici — Johanson. Regine — Jöggis. Döring — Pinna. Degenhardt — Altermann. Berathon — L. Adler. Weber — Kuuskmann. Brunat — Rossfeldt. Wellhof — Wurma. Müller — Rossfeldt. Zachariae — Anto. Metshnubel — Kurnim. Schröder — Michelson. Kammradt — Org. Krebs — Kassfeldt. Pakikandja — Karro

Näitlejanna
Netty Adler'i benefiz.

Fairfax — Beckmann. Bronville — Kuuskmann. Cunningham — Altermann. Grimstan — Michelson. Kadet — Kleinberg. Uhuru Ilsi — Pinna. Imari — Johanson. Katana — Strutzkin. Wynne — Jöggis. Molly — Hermann. Mary Wurma. Edith — *. Judiette — N. Adler. Mimosa — Pumbo. Kiko — L. Adler. Nana — Anto. Kikaso — Waltmann. Komurasski — Waltberg. Manni — Rossfeldt. Tokamini — Kurnim.

Liddy Adler'i, Heino Anto, Maimu Anto, Betty Jöggis'e, Aleksander Johanson'i, Eduard Kurnim'i, August Kuuskmann'i, Anette Rossfeldt'i ja Luise Wurma benefiz.

Muusikaiohi
Otto Hermanu'i benefiz.
Neiu Mia Pumbo benefiz.

Schlettow — Pinna. Annemarie — Jöggis. Friodor — Altermann. Schlettow — Trilljärw. Erika — N. Adler. Verbrodt — Kurnim. Bromstädt — Kuuskmann. Minna — Anto

Reimers — Kurnim. Blanka — N. Adler. Müller — Trilljärw. Charlotte — Jöggis. Gertrud — Anto. Terenz — Pinna. Ulrich — Altermann. Dr. Leister — Kuuskmann. Minna — Adler. August — Karro

Demokrit. Abderast.

Sündinud umbes 460 aadat enne Kristust. Suurtest wanaaja mõtlejatest kõige suuremate hulka loetaw. Tema õpetuse tuum on aatomistik, mida warem juba Leukippas õpetanud, mis aga alles Demokriti läbi täiele tähtsusele jõudis. Meelelist tähelepanekut ei tunnistanud tema, seda petlikuks pidades, ja salgas niisama otstarw-põhjusid; midagi ei sünni juhulikult, waid kõik ühest põhjusest ning paratamata. Tema eetik on õnnejoowastuse-õpetus: „Inimese õndsus on hinge rõõmulik rahu, mida inimene üksnes oma kirgede üle walitsemise läbi saawutada võib. Südame mõdukus ja puhtus ühenduses waimu haridusega ja intelligentsi arenemisega annawad igale inimese wahendid selle sihi kättesaamiseks, hoolimata kõigist elu wahelduwustest. Meelte lõbu pakub ainult lühikest rahuldust. Üksnes sellele, kes head liigutamata hirmust wõi loodusest, tema seesmise wäärtuse tõttu teeb, on seesmine elu kindel.

Adolf Mylius. Näitleja.

Sündinud 30. märtsil 1847. Pressburis. Pärit wanast Ungari suguwõsast. Uuris mõtteteadust Wiini ülikoolis. Näitelawa tegevust algas 1868. a. lihawõtte esmaspäewal Linz'is. Kuni 1878. a. rändas ta ühelt näitelawalt teise, kibedust ja meelepaha arwustajate poolt maitstes. Krems, Triest, Olmütz, Lemberg, Regensburg, Düsseldorf, Würzburg, Strassburg, Bremen, Brün heidsid ta enestest; kuni 1878. aastal tema õnnetäht särama hakkas, kus wanameister Laube ta Wiini linnateatri juure kohustas. — Siit käis ta külaskäigu etendustel Grazis, Pragas, Budapestis ja palju ei puutunud, siis oleks ta Ungari kuningliku rahwusteatri eluajalepingu wastu wõtnud. Kuid wiimasel minutil ütles ta end sellest lahti, meeletuletades kui armsaks temale rändamine oli saanud. Tema mängitud tähtsamad osad kui esimene kangelane ja armastaja olid kuni 1884. aastani: Othello, Uriel, Leicester, Hamlet, Posa, Essex, jne 1885. aastast peale asus ta karakterosade waldkonda, kuid mitte üksi Franz Moor, Mephisto, Richard III, Alba, kuningas Philipp, Gessler, Shylock jne. ei annud mitte üksi tunnistust tema wastupidawusest ja jõust, waid ka paljudes moodsates ja ajawiite näidendites mõistis ta oma paenduwust ja mitmekesidust näidata.
